

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1894. Andra Kammaren. N:o 48.

Lördagen den 5 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne april.

§ 2.

Herr talmannen lät uppläsa följande honom tillhandakomna skrifvelse:

Till herr talmannen i Riksdagens Andra Kammare.

Sedan hos Kongl. Maj:t blifvit anmälldt, att norra stambanan mellan Vännäs och Boden kan antagas blifva fullbordad i början af instundande augusti månad, har Kongl. Maj:t denna dag förordnat, att en högtidlig invigning af nämnda stambanedel skall ega rum, samt dertill bestämt torsdagen den 2 i nämnda månad; och får jag, på Kongl. Maj:ts tillika meddelade nådiga befallning, härmed äran inbjuda herr talmannen samt kammarens vice talman och tolf af kammaren utsedde ledamöter att såsom Riksdagens deputerade i högtidligheten deltaga. Stockholm den 1 maj 1894.

V. L. GROLL.

Otto Sjögren.

Uppå derom af herr talmannen gjord hemställan beslöt kammaren att antaga den gjorda inbjudningen samt att nästa tisdag den 8 dennes anställa val af de tolf deputerade, som skulle ega att, jemte herr talmannen och vice talmannen, å kammarens vägnar deltaga uti ifrågavarande högtidlighet.

§ 3.

Om meddelande
af lagbestäm-
melser i syfte
att vid slag
af husdjur
minsta möjliga
lidande måtte
tillfogas
djuren.

Till kammarens afgörande förelåg till en början lagutskottets utlåtande n:o 55, i anledning af väckt motion om meddelande af lagbestämmelser, i syfte att vid slag af husdjur minsta möjliga lidande måtte tillfogas djuren.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande, inom Första Kam-maren af herr C. *Treffenberg* afgifna motion, n:o 16, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragningen af ärendet begärdes ordet af

Herr Bruzelius, hvilken inom utskottet varit af skiljaktig mening och nu anförde:

Herr talman, mine herrar! Jag är den förste att erkänna, att bildningen, som lyckligtvis sprider sig mer och mer, i förening med djurskyddsföreningarnas vackra och berömvärda sträf-vanden har föranlett, att man i vårt land allmänneligen anser, att det icke blott är orätt, utan äfven menniskan ovärdigt att tillfoga ett djur ett onödigt lidande.

Men oakadt jag sålunda tror, att ingen för att vara grym använder en slagtmotod, som tillskyndar djuret en onödig smärta, så håller jag likväl före, att obetänksamheten i detta fall kan förorsaka för djuren ett lidande, en smärta, som borde hafva kunnat undvikas.

Af denna anledning har jag inom utskottet ansett, att man borde biträda motionärens förslag i syfte att få lagbestämmelser, som kunde upplysa allmänheten om lämpliga slagtmotoder.

Lagutskottet anför såsom ett skäl för afslag å motionen, att i 18 kap. 16 § strafflagen finnes en allmän bestämmelse om straff för grymhet mot djur. Lagutskottet anser denna bestämmelse tillämplig jemväl i fråga om grymhet vid slag. Jag vill visserligen icke bestrida, att förhållandena vid slagtning kunna vara sådana, att ingen domstol skall tveka att stämpla behandlingssättet vid slagtning af djuret i fråga såsom uppenbar grymhet och bestraffa detta handlingssätt enligt nämnda lagrum; men jag tror deremot icke att, så länge föreskrifter saknas derom att vid slagtning skall användas bedöfningsmedel, slagtmask eller något dylikt, man kan stämpla såsom uppenbar grymhet en underlåtenhet att använda slagtmask eller bedöfning.

På förmiddagen har lagutskottets afstyrkande hemställan antagits af Första Kam-maren med 44 röster mot 43, och frågan har således för denna riksdag fallit.

Vid sådant förhållande skall jag icke tillåta mig att längre upptaga kammarens tid, men jag vill hemställa till denna kam-mare, som för några dagar sedan fattade ett högsinnadt beslut, genom hvilket kam-maren visade sin medkänsla med de vilda

djuren i vissa landsändar och genom detta beslut befriade dessa djur från de plågoreskap, som kallas finare giller och snaror, om icke kammaren också nu, då det gäller våra bästa trotjenare, våra husdjur, vill visa medkänsla äfven mot dessa.

Herr talman! Jag tager mig friheten att yrka bifall till motionen och afslag å utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Alsterlund, Vahlin, Eriksson* i Elgered, *G. Ericsson* och *Eklund* från Stockholm samt *Aulin* och *Dahlstedt*.

Om meddelande af lagbestämmelser i syfte att vid slag af husdjur minsta möjliga lidande måtte tillfogas djuren.
(Forts.)

Herr Petersson i Brystorp: Om denna motion framkommit för 20 eller 25 år sedan, så kunde det hafva varit något ändamål med den, ty på den tiden kunde det tillgå med slagten på det sätt, som af motionären anförts i motionen på sid. 10, der det står: -

»I många trakter af vårt land tillgår ännu slagtningen på det sätt, att djuren kullkastas genom rep, hvilka fästas ofvanom djurets klöfvar, hvarefter, och sedan djuret lagts på rygg med fötterna bundna uppåt, djurets hals utan vidare uppskäres och matstrupen utdrages samt ombindes, för att det blod, som kommer från halsådrorna, ej skall blifva förorenadt, hela denna hemska operation utan all föregående bedöfning.»

Ja, på det sättet kunde det tillgå på den tiden, men nu har jag för min del icke sett någon sådan slagtmotod i min hemort. Då för öfrigt strafflagen föreskrifver straffbestämmelser för uppenbar grymhet mot djur, kan jag icke finna, att dervid göres något undantag för grymhet vid slag, utan att grymhet då har samma straffpåföljd som all annan grymhet. I städerna äro ju flerstädes slagthus inrättade, så att denna motion väl egentligen skulle angå landsbygden. Men der äro förhållanden anu anorlunda än förr, så att det icke kan förefinnas något skäl för denna motions framkomst. Icke heller har hvarken motionären eller den siste talaren kunnat påvisa, att några grymheter under den senare tiden skett vid slagtningen, utan det är blotta antaganden, att så sker.

Hvad beträffar den siste talarens yttrande rörande skogsdjurens dödande medelst snara och giller, så är det ett annat förhållande; ty djuren kunna lefva länge i snaran, innan de dö; men vid slagtningen tillgår väl ändå allt så fort som möjligt. Det förundrar mig verkligen, att man nu är så ömmande om hnsdjuren; för 2 år sedan var man icke så öm, när det gälde elgjagten. Ty att den, som skjuter en elg på egen mark, icke skall hafva rätt att följa den träffade elgen in på annans mark och döda honom, utan han kanske der får sårad ligga länge och blöda till döds, det anser jag vara mycket värre djurplågeri. Jag tror därför, att det icke finnes något skäl att besvåra Kongl. Maj:t

Om meddelande af lagbestämmelser i syfte att vid slag af husdjur minsta möjliga lidande måtte tillfogas djuren.
(Forts.)

med en skrifvelse i ett så oträngdt mål som detta, hvarför jag skall yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hedin: Jag skall anhålla att i korthet få instämman i hvad den ärade ledamoten af lagutskottet nyss yttrade; dock med ett undantag. Jag håller nemligen före, att det vore riktigare att besluta en liten formförändring i motionärens hemställan. Motionären har i motiveringen förutsatt tvenne alternativ: antingen att Kongl. Maj:t skulle kunna sjelf i kraft af sin ekonomiska lagstiftningsrätt utfärda bestämmelser i motionens syfte, eller ock för Riksdagen, i den ordning som för stiftande af kriminallag är stadgad, framlägga förslag till sådana lagbestämmelser. Det senare alternativet synes mig vara det enda, som af Andra Kammaren bör kunna ifrågasättas. Då nu motionären i motiveringen påpekat dessa båda alternativ och affattat sjelfva klämman så, att utrymme der lemnats för hvilketdera af dessa alternativ som helst, anser jag, att man har den fullaste formella rätt att af de angifna tvenne möjligheterna eller alternativen välja det ena, och tager jag mig derför friheten framställa följande förändrade förslag till beslut i denna fråga: att Andra Kammaren för sin del besluter att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att Kongl. Maj:t ville låta utreda, om och hvilka lagbestämmelser böra föreskrifvas i syfte att vid slag af husdjur minsta möjliga lidande dem tillfogas, samt för Riksdagen framlägga det förslag i ämnet, hvar till utredningen kan föranleda.

Herrar *Nydahl* och *Fridtjuf Berg* förklarade sig instämman med herr Hedin.

Herr Jansson i Krakerud: Jag hade tänkt begära ordet för att yrka afslag på motionen och bifall till utskottets hemställan. Men då nu den siste ärade talaren framställt ett yrkande, som jag för min del icke anser vara det minsta vådligt, i ty att Riksdagen i så fall kommer i tillfälle att pröfva det förslag, som Kongl. Maj:t skulle komma att framlägga, skall jag be att få förena mig med honom i hans yrkande. Jag gör det så mycket hellre, som jag verkligen anser, att det minsta man bör kunna begära är, att det ordnas så, att husdjuren få så smärtfri död som möjligt. Då dessa djur från sin födelse till sin död tjena människorna och äfven efter döden äro till nytta för dem, är det icke för mycket, om man genom lagstiftning söker åstadkomma, att deras död blir så smärtfri som möjligt. Jag tror också, att sådana lagbestämmelser skulle kunna åstadkommas, utan att de gäfve anledning till att människor blefve allt för mycket trakasserade. Det gifves visserligen exempel på, att sådant kunnat inträffa i enstaka fall, men jag tror faran därför icke skulle vara så stor, då ju Riksdagen — i fall herr Hedins

ändringsförslag godkändes — skulle få pröfva det lagförslag i detta ämne, som komme att af Kongl. Maj:t framläggas. Med anledning häraf skall jag, som sagdt, be att få yrka bifall till herr Hedins förslag

Om meddelande af lagbestämmelser i syfte att vid slagt af husdjur minsta möjliga lidande måtte tillfogas djuren.

(Forts.)

Herr Kardell: Äfven jag skall anhålla att få instämma med herr Hedin i hans yrkande. Jag har inom utskottet framställt ett förslag af alldeles samma innehåll som det, herr Hedin nu framställt. Men utskottet ville icke gå in på att antaga detta förslag; då utskottet icke gjorde det, ansåg jag mig icke kunna vara med om motionen, sådan den var, utan röstade af denna anledning inom utskottet mot densamma.

Det är ju möjligt, att grymheter vid slagt kunna förekomma; men jag tviflar på, att dessa grymheter kunna hänföras under bestämmelsen i 18 kap. 16 § strafflagen. Jag kan icke föreställa mig, att någon af okynne vid slagning marterar djuren till döds; och i annat fall lär väl vid slagt icke kunna talas om sådan grymhet, om hvilken strafflagen handlar. Här behöfves således tvifvelsutän en ny lag, då man icke i detta fall kan repliera på den ofvannämnda paragrafen i strafflagen. Detta är också något, som motionären synes hafva eventuellt föreställt sig vara förhållandet; men då han å andra sidan äfven synes tänkt sig, att saken skulle kunna ordnas på administrativ väg, och vill öfverlåta afgörandet af denna fråga åt Kongl. Maj:t, har jag icke velat vara med om att förorda en sådan skrifvelse som denna till Kongl. Maj:t, allra minst då det är fråga om en åtgärd, som skulle kunna hafva vidt gående följder. Deremot skall jag, som sagdt, nu be att få instämma i herr Hedins yrkande.

Herr Erickson i Bjersby: Jag vill gerna erkänna det i mångt och mycket beaktansvärda i den motion, som nu föreligger. Men det oaktadt har jag inom utskottet icke kunnat rösta för motionärens förslag, därför att jag anser detsamma, i synnerhet hvad landsbygden beträffar — som jag ju närmast känner till — för alldeles outförbart. Kunna herrarne verkligen tänka sig, att det kan vara möjligt att för landsbygden bestämma vissa regler för slagt af husdjur! Jag för min del tror ej att det är möjligt. Jag gifver också mitt erkännande åt den ärade reservantens varma känslor för våra husdjur; men vi böra icke se saken blott ur teoretiska synpunkter, utan vi få väl äfven tänka på hvad som är möjligt eller icke möjligt i praktiskt afseende. Jag skall också erkänna, att fall kunna förekomma, der genom obetänksamhet vid slagt, såsom reservanten nyss nämnde, djuren plågas mer än hvad som är behöfligt. Men jag bestrider, att det i vårt land finnes personer, som vid slagt afsigtligt förorsaka djuren onödig smärta. Tro herrarne, att förhållandet blir bättre genom införande af särskilda straffbestämmelser därför? Nej, ingalunda. Men

Om meddelande af lagbestämmelser i syfte att vid slag af husdjur minsta möjliga lidande måtte tillfogas djuren.
(Forts.)

hvilken väg skall man då gå? Jo, det är uteslutande på öfvertygelsens väg en förbättring skall kunna åstadkommas, och den vägen har man redan beträdd. Våra djurskyddsföreningar hafva i det hänseendet uträttat mycket och lemnat upplysningar och föreskrifter rörande slag af husdjur, som blifvit spridda och efterföljda öfver hela vårt land, och äfven Kongl. Maj:ts befallningshafvande i åtskilliga län hafva tagit denna fråga i öfvervägande och fäst kommunernas uppmärksamhet på åstadkommandet af sådana slagtnetoder, att djuren icke behöfva plågas mer än nödvändigt. Jag tror, att det är allt, hvad man kan göra i denna sak. I den kommun, jag tillhör, beslöts vid kommunalstämma i sistlidne mars månad att inköpa några slagtnasker, för att kommunens medlemmar skulle kunna få låna dem för att användas vid slagten. Deraf har man redan i kommunen begagnat sig, och så kommer det att gå än här och än der. Huru skulle det väl gå, om man i hvarje fall skulle vara utsatt för att kronobetjeningen kunde komma och anställa åtal, för det man vid nedslagtingen af ett kreatur skulle utfövat onödig grymhet!

I denna sak liksom i så många andra är det, jag upprepar det, endast på öfvertygelsens väg, man kan uträtta något. Den vägen är god, men det är icke bra att i ett sådant fall som detta åvägabringa straffbestämmelser, hvilka icke skulle kunna efterlefas och hvarigenom man blott skulle åstadkomma trassel och svårigheter. För städerna med deras stora slagterier skulle möjligen regler för tillvägagående vid slag kunna uppställas, men icke för landsbygden, der på sina ställen slag förekommer blott en gång om året. Det är mycket vackert att känna medlidande för djuren, men här liksom vid andra känsloyttringar tänker man icke på, huruvida det, man önskar, är utförbart eller icke.

Af dessa skäl kan jag för min del icke tillstyrka den nu föreliggande motionen. Den innehåller icke något praktiskt förslag, utan skulle endast komma att föranleda till svårigheter, åtminstone på landsbygden, der man ej skulle kunna ställa sig de ifrågasatta bestämmelserna till efterrättelse. För öfrigt tror jag, att bestämmelserna i den nuvarande strafflagen angående grymhet mot djur äfven kunna tillämpas i fråga om grymhet vid slag, om sådan i något fall afsigtligt skulle förekomma. Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Waldenström: För en kort tid sedan biföll denna kammare en motion, som afsåg förbud att använda giller och snaror vid fångst af villebråd i de nordligaste länen af vårt land. Kammaren gjorde det med anledning af de plågor, som understundom onödigtvis tillfogas de djur, som fastna i dessa giller och snaror. Jag anser därför, att det vore ganska konsekvent handladt, om kammaren nu utsträckte denna sin omsorg om djuren äfven till husdjuren, så att kammaren understödde det framlagda

förslaget att genom en skrivelse till Kongl. Maj:t möjligen framkalla åtgärder för att minska de lidanden, för hvilka husdjuren ofta vid slagtning äro utsatta.

Jag skall därför be att få förorda bifall till det af herr Hedin framställda yrkandet.

Om meddelande af lagbestämmelser i syfte att vid slag af husdjur minska möjliga lidande måtte tillfogas djuren.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Lundström* och *Broström*.

Herr Hedin: Jag skall med anledning af hvad som yttrats af en ärad ledamot af lagutskottet be att få tillägga ett par ord.

Han syntes vilja antyda, att den föreslagna åtgärden vore opraktisk. Det torde blifva lämpligare tid för kammaren att pröfva den saken, om och när en gång ett förslag till lag i ämnet framlägges. Att åtgärden icke på förhand får bedömas såsom opraktisk, sluter jag deraf, att i ett annat land bestämmelser, alldeles liknande dem som motionären föreslagit, numera finnas — icke i allmänna lagen, utan utgöra till och med en grundlagsbestämmelse. Det är i Schweiz. Der antogs förilidet år genom folkomröstning med 191,527 röster mot 127,201 röster en förbundsgrundlagsbestämmelse af innehåll, att det är uttryckligen förbjudet att låta slagtdjuren förblöda, utan att de förut döfvats. Denna bestämmelse rör hvarje slagtsätt och hvarje slag af boskap. Anledningen till denna lagbestämmelse var, att, sedan myndigheterna i kantonen Aargau 1887 hade upphäft en dittills bestående lag, som auktoriserade det israelitiska slagtnings sättet, och derefter äfven myndigheterna i kantonen Bern utfärdat förbud mot användningen af samma slagtsätt, de israelitiska församlingarna besvärade sig först hos förbundsrådet, som gaf dem rätt, och sedermera hos förbundsrepresentationen, som också gaf dem rätt, under åberopande af den bestämmelsen i den schweiziska förbundsgrundlagen, som hägnar kulten inom ordningens och sedlighetens gränser; det israelitiska slagtsättet lär väl betraktas såsom en dogmatisk sats i den israelitiska religionen. Då sålunda djurskyddsvännerna förgäfves besvärat sig hos förbundsrepresentationen, begagnade de sig af den 1891 uti schweiziska förbundets grundlag införda förändring, som bestämde, att, på initiativ från minst 50,000 schweiziska medborgare rörande fråga om total eller partiel revision af grundlagen, revisionen skall underställas folkomröstning. Petitionärerna, som härtill togo initiativet, voro icke endast 50,000, de voro 83,000. Vid folkomröstningen antogs den grundlagsbestämmelse, jag nämnde, med nyssnämnda röstetal och af $11\frac{1}{2}$ kantoner mot $10\frac{1}{2}$. Således har man en sådan bestämmelse — artikeln 25 bis i den nuvarande förbundsgrundlagen — som här föreslagits, gällande för ett helt land.

Jag förmodar det förhåller sig så som den ärade talaren sade, att ingen väl med flit lär vilja plåga djuren. Men faran ligger

Om meddelande i den vanmessiga likgiltigheten för djurens lidanden; det är vanan af lagbestäm- som gör, att man saknar känsla för dem.
melser i syfte att vid slag

af husdjur Herr Erickson i Bjersby: Det är icke likgiltighet för dju-
minsta möjliga rens plågor, utan det är, såsom herr Bruzelius sade, obetänksam-
lidande måtte het, som är orsaken till, att ett djur någongång kan vid slagt-
tillfogas ningen få plågas mera än som för dess dödande är oundvikligt.
djuren. Men jag är förvissad om, att denna obetänksamhet skall försvinna,
 (Forts.) ju mera man kommer att tänka på, att man vid dödandet af
 djuren bör ställa så till, att de dervid plågas så litet som möjligt.

Det är visserligen här endast fråga om en skrifvelse till Kongl. Maj:t, men om kammaren bifaller skrifvelseförslaget, har dock enligt min tanke kammaren på förhand uttalat sig för, att någonting i lagstiftningsväg måste göras i den sak, som här föreligger, och kammaren bör akta sig för att bidra till åstadkommande af ett beslut, hvilket, såsom jag förut sagt, det icke är möjligt att på landsbygden genomföra. Och hvad kunde följden blifva, om en person, som låtit slagta ett djur, för dervid enligt någons blotta förmenande utöfvad grymhet skulle kunna anmälas till åtal af en mot honom mindre välvilligt sinnad person? Jo den, att det ena åtalet följde på det andra. Herr Hedin nämnde, att sådana bestämmelser, som här äro ifrågasatta, finnas i utländska lagar. Det är möjligt, att så är förhållandet i Schweiz. Men jag tror likväl icke, att vi i detta fall böra rätta oss efter utlandet. Det ha vi redan gjort allt för mycket i andra hänseenden.

Herr Jansson i Krakerud: I olikhet med den siste talaren tror jag icke, att man på landsbygden är benägen att onödigtvis väcka åtal mot folk.

Jag begärde ordet för att uttrycka min förundran öfver det sätt, hvarpå han resonerade. Han talade om, då han hade ordet första gången, att man i hans hemtrakt hade på kommunalstämma beslutat att inköpa slagtmasker för att utlånas till personer, som ville använda dem vid slagtingen af djuren. Men dermed har han således bevisat, att en sådan lag, som här är fråga om, mycket väl kan tillämpas inom den kommun han tillhör. Jag föreställer mig också, att, om Kongl. Maj:t framlägger ett lagförslag i enlighet med herr Hedins yrkande, det svårligen kan blifva något annat än ett stadgande om, att slagtmasker skola användas. Då han sagt, att sådana masker redan användas inom hans kommun, kan jag icke finna, att hans skäl för att bevisa, att det är omöjligt att ställa sig en sådan lag, som här är fråga om, till efterrättelse, äro hållbara. Det synes mig tvärt om, som han med dessa skäl borde ha kommit till det resultatet, att, då vi redan praktiserat i denna sak i en del kommuner, det icke blefve någon svårighet, om vi skulle få en lag i detta ämne. Ty då kunna vi mycket väl praktisera den äfven i andra kommuner inom landet.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Folke Andersson: Jag skall endast bedja att få upplysa om, att inom Örebro län har Konungens befallningshafvande utfärdat en kungörelse af innehåll, att, om någon förrättar slaggt utan att bedöfva djuret, han är förfallen till 5 kronors böter. Vi ha således, åtminstone inom det län jag tillhör, redan en förordning, som Konungens befallningshafvande tillämpar, då det vid slaggt visas uppenbar grymhet mot djuren. Jag hemställer till herrarne, huruvida det kan låta sig göra att lagstifta huru man skall gå till väga vid slaggt. Jag har lika öm känsla för djuren som någon annan, men man får i detta fall icke helt och hållet låta känslan råda, utan äfven förståndet. Man måste tänka efter, om ett sådant förslag, som här är ifrågasatt, är utförbart. Jag vågar påstå, att, sedan den af mig omnämnda kungörelsen utfärdats, det är högst få, som icke stält sig denna till efterrättelse och vid slagtningen bedöfvat djuren. Det har alltid skett så, sedan folket blifvit upplyst om förhållandet, och många ha skickat sina söner och drängar till Stockholm för att lära sig slaggt-metoden.

Om meddelande af lagbestämmelser i syfte att vid slaggt af husdjur minsta möjliga lidande måtte tillfogas djuren.
(Forts.)

När så är förhållandet, hemställer jag till kammaren, om det kan vara skäl att i detta fall stifta en lag sådan som den nu föreslagna.

Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Herr Lasse Jönsson: Här talas om exempel från andra länder, men dessa exempel duga icke det minsta, då det gäller vårt land. Man behöfver endast komma till Danmark och Tyskland, så skall man finna, att slagten der drifves såsom ett yrke, och att det ej tillgår såsom hos oss, der hvarje husbonde och torpare sjelf förrättar sin slaggt. I sagda länder begagnar man sig nemligen af offentliga slagthus, som kunna kontrolleras. Men man kan tänka sig, hvilka olägenheter som skulle uppkomma om en sådan lag, som här är fråga om, komme till stånd hos oss. Hvar och en, som då icke bedrefve sin slaggt efter lagens föreskrifter, skulle blifva åtalad och dömd för ett s. k. brott, som han af okunnighet begått. Jag tror, att det mål man här vill vinna bäst främjas på öfvertygelsens väg.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Bexell: Det omtalade beslutet om förbud mot att snara foglar tror jag tillkommit mera för sporten än genom ömhet för djuren.

Vidkommande åter hemslagten, som det här egentligen är fråga om, får jag säga, att det vid slagtningen ej begås några onödiga grymheter mot djuren, hvadan någon lagstiftning derom således icke är behöflig. Men deremot anser jag en lagstiftning vara behöflig, som förbjuder pinande och misshandel vid fångst och jagt å vilda djur af alla slag.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

*Om meddelande
af lagbestäm-
melser i syfte
att vid slag
af husdjur
minsta möjliga
lidande måtte
tillfogas
djuren.
(Forts.)*

Herr Nydahl: En ärad ledamot af lagutskottet, som nyss yttrade sig från denna plats, sade, att Konungens befallningshafvande inom Örebro län utfärdat en kungörelse, som, vid vite af 5 kronor, förbjuder slagt utan föregående bedöfning. Detta förbud verkade, sade han, synnerligen godt, så att numera användas allmänt slagtmasker inom detta län. Jag tycker, att han med ett sådant resonnement borde kommit derhän, att han yrkat på, att en sådan förordning blefve gällande för hela riket. Jag vet icke, om Konungens befallningshafvande i alla län vidtagit sådana åtgärder, men i alla händelser tviflar jag på, att en lagbestämelse uti ifrågavarande afseende kan ersättas genom dylika kungörelser, i synnerhet som jag knappast kan tro att våra domstolar tolka 18 kap. 16 § strafflagen så, att det anses vara uppenbar grymhet att utan föregående bedöfning slagta ett husdjur. Ty det kan ju icke anses såsom uppenbar grymhet, om personer vid slagt använda de gamla, vanliga slagtmetoderna, då de kanske aldrig hvarken reflekterat öfver, huruvida några lidanden derigenom tillfogas djuren, ej heller ha kännedom om några andra och bättre slagtmeter.

Jag anser därför för min del, att det vore önskvärdt, om en lag, i sådant syfte som motionären önska, kunde komma till stånd i detta afseende.

Man talar om, att man bör på öfvertygelsens och upplysningens väg söka uppnå detta mål; och detta är ju riktigt; men jag håller för min del dock före, att goda och humana lagar äro synnerligen kraftiga medel just för spridandet af upplysning och rigtiga öfvertygelser bland folket. De gifva åt de tröga och likgiltiga en impuls till eftersinnande, som icke på annat sätt kan åstadkommas.

Jag anhåller om bifall till det af herr Hedin framställda förslaget, som jag för öfrigt redan har instämt uti.

Herr vice talmannen Danielson: Herr talman, mine herrar! Jag tror att denna fråga är af den beskaffenhet, att vi litet hvar, i synnerhet landsbygdens representanter, böra beakta hvad den innebär.

Jag begärde ordet i anledning af herr Hedins yttrande. Jag har många gånger beundrat hans kunskaper, och jag gör det äfven nu. Men jag hade knappast väntat, att han skulle kunna uppgifva siffror från en omröstning i Schweiz om detta förhållande. Han uppgaf, att der intet slagtdjur kan slagtas, utan att förut bedöfvas. Men huru skulle detta kunna ske i afseende på t. ex. fjäderfän? Jag tror icke att den ärade talaren har tänkt härpå. Det vill synas som han vore temligen obekant med ifrågavarande förhållanden. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Hedin: Jag hörde, att herr vice talmannen förundrade sig öfver att jag lemnat upplysningar, hemtade från officiella schweiziska källor, men jag vet icke hvad denna förundran betyder, om icke det, att jag skulle hafva lögnaktigt uppgifvit dessa siffror. Lagtexten har jag för öfrigt ordentligt öfversatt.

Om meddelande af lagbestämmelser i syfte att vid slag af husdjur minsta möjliga lidande måtte tillfogas djuren.
(Forts.)

Herr vice talmannen Danielson: Jag har endast sagt, att jag beundrar herr Hedin, som har så väl reda på allting och är så förfaren på alla områden.

Herr Hedin: Om herr vice talmannen vill göra mig den äran, så kunna vi ju tillsammans undersöka siffror och lagtext uti Riksdagens bibliotek.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 4.

I ordningen förekom härnäst lagutskottets utlåtande n:o 56, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af 9 kap. 4 § ärfdabalken, lag angående värdering af död mans bo och lag angående ändrad lydelse af 1 § i förordningen angående särskilda protokoll öfver lagfarter, inteckningar och andra ärenden den 16 juni 1875, dels ock väckt motion i anledning af nämnda förslag till lag angående värdering af död mans bo.

Efter föredragning till en början af *punkten 1*, deri utskottet hemställt, att Riksdagen måtte godkänna det framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse af 9 kap. 4 § ärfdabalken, anförde:

Herr von Krusenstjerna: Det nu framlagda lagförslaget är föranledt af det utaf Riksdagen antagna förslaget om arfsskatt, och då bestämmelserna om arfsskatten skola träda i kraft den 1 januari 1895, tillåter jag mig hemställa, att kammaren behagade godkänna det af Kongl. Maj:t nu framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse af 9 kap. 4 § ärfdabalken med det tillägg, att lagen skall träda i kraft den 1 januari 1895.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls med den af herr von Krusenstjerna föreslagna ändring.

Punkten 2.

Bifölls.

I *punkten 3* hemställde utskottet, att Riksdagen måtte godkänna det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse af 1 § i förordningen angående särskilda protokoll öfver lagfarter, inteckningar och andra ärenden den 16 juni 1875.

Herr von Krusenstjerna begärde ordet och yttrade: På samma sätt som vid föredragningen af första punkten tillåter jag mig hemställa, att kammaren behagade antaga lagförslaget med tillägg, att lagen skall träda i kraft den 1 januari 1895.

Herr Zetterstrand anförde: Herr talman, mine herrar! Ehuru detta lagförslag blifvit godkänt af högsta domstolen och enhälligt gillats af lagutskottet, har jag dock trott mig finna, att ett antagande af detsamma skulle medföra två ganska afsevärda olägenheter, och jag har därför ansett min skyldighet vara att här för kammaren redogöra för dessa olägenheter, så att kammaren icke måtte vara okunnig omr deras befintlighet.

Den ena olägenheten är den, att ett antagande af förslaget skulle komma att medföra ökad expeditiöslösen i vissa fall, och den andra olägenheten består deruti, att det skulle medföra en öfverflyttning af sportelinkomster från lägre till högre aflönade tjänstemän.

Jag vill nu försöka så godt jag kan på stående fot klargöra för kammaren, huru lagförslaget kan medföra sådana verkningar. — Såsom vi alla veta, föras vid underrätterna dels s. k. småprotokoll och dels en dombok. I denna dombok förekomma, bland annat, ärenden rörande testamentsbevakning och vidare ärenden rörande vittnesförhör om testamenten. En expedition rörande testamentsbevakning kostar i allmänhet på landet 4 kronor och i stad 5 kronor, under det att en expedition rörande vittnesförhör kostar på landet 3 kronor 50 öre och i stad 4 kronor. Nu är förhållandet, att det vid olika domstolar tillämpas olika expeditionssätt, men vid de flesta expedieras på så sätt, att, om en person på samma gång bevakar testamente och begär vittnesförhör, ett sådant ärende expedieras i en paragraf, under det att andra domstolar expediera det i två paragrafer.

Om det billigare expeditionssättet tillämpas, blir deraf en följd, att sökanden får en minskad utgift på landet af 3 kronor 50 öre och i stad af 4 kronor, men om nu detta kongl. förslag oförändradt antages, hvarigenom i domboken komma att bibehållas ärenden rörande vittnesförhör om testamenten, då deremot ärenden rörande testamentsbevakningar öfverflyttas till småprotokollen, så komma domarena hädanefter att blifva nödtvungna att i ofvanberörda fall lemna ut två expeditioner. Jag vill särskildt nämna, att hos oss i Norrköping likasom vid de flesta af östgötadomsagorna alltid expedieras på det billigare sättet, hvadan vi genom lagförslagets antagande skulle blifva nödsakade att af

parterna uttaga en expeditionslösen, på landet förhöjd med 3 kronor 50 öre och i stad med 4 kronor.

Detta var den ena olägenheten.

Den andra olägenheten består deruti, att ett antagande af föreliggande förslag skulle medföra en öfverflyttning af sportelinkomster, men detta gäller endast beträffande städerna. Der föres domboken i allmänhet af de yngre tjenstemännen, därför att dombokens förande är förenadt med större arbete, hvaremot de högre aflönade tjenstemännen föra småprotokollen.

Genom denna lagförändring skulle från domböckerna till småprotokollen öfverföras testamentsbevakningarna, som äro ganska inkomstbringande, och följden deraf skulle således blifva, att från de lägre aflönade tjenstemännen en sportelinkomst öfverflyttades till de högre aflönade.

Jag tror icke, att kammaren i allmänhet vill vara med om en lagförändring, som medför sådana olägenheter, och jag har därför ansett mig skyldig att meddela kammaren detta, i all synnerhet som jag för min del, för den händelse detta lagförslag skulle antagas, derigenom skulle komma att framdeles skörda utan giltig anledning en årlig vinst af ett par hundra kronor på bekostnad af dels de rättsökande och dels en lägre aflönad kamrat.

Af det anförda torde herrarne inse, att det skulle vara mig ganska motbjudande att biträda det kongl. förslaget, men å andra sidan vill jag säga, att jag icke vågar yrka afslag å förslaget, därför att någon lagförändring i det angifna syftet *måste* vidtagas i anledning af den förändrade arfsskatten. Då dertill kommer, att jag icke kan sjelf uttänka något lämpligt sätt att bringa denna fråga till en lyckligare lösning, så har jag icke något yrkande att framställa, men jag har ansett mig skyldig att lemna kammaren underrättelse om dessa mina betänkligheter, på det hvar och en af kammarens ledamöter må med full vetenskap härom afgöra, huru vida förslaget bör antagas eller icke.

Herr Bruzelius: Oaktadt den föregående ärade talaren icke framställde något yrkande, anser jag mig dock skyldig att bemöta honom med några ord.

Detta lagförslag har tillkommit såsom en gifven följd af arfsskattelagen. Det har blifvit nödvändigt, att bevakning af testamenten skall kunna återfinnas i något visst af de så kallade småprotokollen och icke i domboken. Skilnaden mellan lagförslaget och nu gällande lagbestämmelser är, att bevakning af testamente enligt lagförslaget skall intagas i det protokoll, som föres öfver bouppteckningar, under det att testamentsbevakning nu upptages i domboken. Det blir, sedan lagen om arfsskatt antagits, alldeles nödvändigt, att domarena kunna i ett visst protokoll söka underrättelse, huruvida testamente efter död person

bevakats eller icke, samt slippa att genomgå den vida vidlyftigare domboken. Om nu detta lagförslag kan, såsom den förre ärade talaren antydde, föranleda att i städerna lösen för expeditioner rörande testamentsbevakning hädanefter kommer att tillfalla en annan tjänsteman än förut, så lärers sådant lätt kunna hjälpas; vid domstolar på landet är det emellertid så, att all expeditionslösen tillfaller häradshöfdingen.

Den förre talaren anförde vidare, att det hädanefter icke skulle vara möjligt att, såsom hittills brukats när ett testamente bevakas och samtidigt begäres vittnesförhör med testamentsvittnena för dödsfalls skull, utfärda en expedition i ärendet. Jag anser att det lika väl hädanefter kan ske som det hittills skett. Vittnena blifva hörda inför samma domstol, och vittnesförhöret har samma verkan, om vittnesmålen införas i domboken eller i ett protokoll.

Jag yrkar bifall till lagutskottets hemställan med det af herr von Krusenstjerna gjorda tillägg.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. Kammarren biföll utskottets hemställan med den af herr von Krusenstjerna föreslagna ändring.

§ 5.

*Om ändring
i förordningen
angående
försäljning
af vin och
maltdrycker
m. m.*

Härefter föredrogs Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 23, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om ändring i förordningen angående försäljning af vin och maltdrycker m. m. den 24 oktober 1885.

Uti en inom Andra Kammaren väckt och till utskottets behandling hänvisad motion, n:o 60, i hvilken herrar J. A. Lundström, J. E. Nordin i Sättna, E. Eriksson i Qväcklingen, Halvar Eriksson och O. Walter instämt, hade herr C. G. Thor föreslagit:

»att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta i kongl. förordningen angående försäljning af vin, maltdrycker, kokadt kaffe och andra tillagade icke spirituösa drycker af den 24 oktober 1885 införa bestämmelser om att, vid oloflig utskänkning af vin eller maltdrycker eller oloflig försäljning å landet af vin eller maltdrycker för afhemtning till mindre myckenhet än tio liter, det i försäljningslokalen befintliga parti af den dryck, som utgjort föremål för försäljningen tillika med kärl, som för dess afhemtning äro tjenliga, skall vara underkastadt beslag och dömas förbrutet.»

Utskottet hemställer emellertid, att motionen icke måtte föranleda till någon kammarens åtgärd.

Herr Forsell erhöll ordet och yttrade: Mine herrar! Under förra riksdagsperioden väcktes, såsom herrarne nog torde erinra sig, åtskilliga motioner i syfte att få öl- och vinhandeln skild från landthandeln, och man lyckades att få en skrivelse till Kongl. Maj:t i detta syfte, dock icke i sådan utsträckning, att hinder skulle läggas för försäljning af svagdricka. Resultatet blef att, då Kongl. Maj:t icke kunde finna något praktiskt sätt att skilja mellan öl och svagdricka, skrivelsen i denna del icke föranledde till någon Kongl. Maj:ts åtgärd. Deremot utkom den 2 juni 1893 en kongl. förordning, hvarigenom landthandlare förbjödos att försälja öl och vin i mindre qvantiteter än 10 liter. Man får väl erkänna, att härigenom tagits ett steg framåt i den rigtning, som skrivelsen afsåg. Men med kännedom om det gamla sättet med salning, som förr i verlden brukades vid inköp af bränvin, har man insett, att förordningen icke skulle blifva fullt effektiv, om ej verksamma påföljder finnas om lagen öfverträdes. Det är därför icke att undra på, om en och annan motionär, som vill göra förordningen så effektiv som möjligt, sökt att utfinna någon åtgärd i nämnda syfte.

*Om ändring
i förordningen
angående
försäljning
af vin och
maltdrycker
m. m.*

(Forts.)

Motionären i fråga tror sig hafva funnit ett sådant medel, och det skulle bestå deri, att åklagaremagten skulle hafva rätt att beslagtaga den vara, som finnes i försäljningslokalen, der oloflig försäljning sker. Att han icke stått ensam i sin uppfattning om lämpligheten af denna utväg, torde vinna stöd deraf, att en ledamot af Första Kammaren, en tjenstgörande domhufvud, inom nämnda kammare väckt en likartad motion. Nu har emellertid det egendomliga förhållandet inträffat, att det Första Kammarans tillfälliga utskott, som haft denna motion till behandling, upptagit den ganska välvilligt och tillstyrkt Första Kammaren att antaga den, men deremot vårt tillfälliga utskott gjort tvärtom, afstyrkt densamma. Ser man på de skäl, som Första Kammarans tillfälliga utskott anfört och hvilka återfinnas på sid. 2, så förefalla de mig synnerligen tilltalande, och jag beklagar, att icke *vårt* tillfälliga utskott, som haft motionen till behandling, kunnat hemta något stöd af dessa skäl för ett bifall till motionen. Ser man åter på de skäl, som *vårt* tillfälliga utskott anfört — de återfinnas på sid 6. i betänkandet — så måste jag tillstå, att dessa skäl verkligen icke alls äro tilltalande. Hufvudklämman af skälen skulle vara det, som utskottet säger, att om beslag för oloflig försäljning skulle ega rum, så skulle uppenbarligen derigenom straffet »till art och storlek försvåras på ett sätt, som kanske icke fullt motsvarade förseelsens i sig sjelf lindriga beskaffenhet». Ja, jag må undra, om förseelsen är i och för sig sjelf af så synnerligen lindrig beskaffenhet, om man tager hänsyn till de sviter, som en sådan försäljning kan föra med sig. Man må komma i håg, att det finnes personer, som bedrifva olaglig försäljning af öl och vin och hvilka icke fästa något afseende vid

*Om ändring
i förordnin-
gen angående
försäljning
af vin och
maltdrycker
m. m.*

(Forts.)

de straffbestämmelser, som de enligt nu gällande lag kunna ådömas. Oberoende af att de delgifvas den ena stämningen efter den andra under en och samma dag, fortsätta dessa lönkrögare med sin försäljning, då deras mål är att få sitt lager slutsåldt, och de fråga föga eller intet efter att de slutligen efter många ting blifva dömda till böter för sin förseelse och till slut få afsitta böterna med några dagars fängelse. De finnas som anse, att de derigenom betalt skatt för denna rörelse, och de anse lönkrögari knappast vara något brottsligt. Mot sådana personer skulle rätten att taga i beslag de varor, som de hafva, vara ganska effektiv. Man undanrödjer derigenom sjelfva roten och upphofvet till det onda, och man beröfvar dem tillfälle till att fortsätta denna försäljning, på samma gång de träffas af en visserligen liten men dock i deras ställning icke så obetydlig ekonomisk förlust genom att de blifva af med sitt lager. Beslagsrätt, lemnad i åklagarens händer, skulle alltså vara det bästa och kraftigaste vapnet att motarbeta lönkrögariet.

När nu, herr talman, Första Kammaren har afslagit hvad dess tillfälliga utskott tillstyrkt — det fans 2 reservanter i Första Kammarens tillfälliga utskott, hvilka afstyrkte motionen — så kan naturligtvis från vår sida ett bifall af densamma icke lända till något annat än att blifva en opinionsyttring. Men jag föreställer mig, att såsom en sådan skulle det vara ganska välgörande, om herrarne ville besluta sig för att med förkastande af vårt tillfälliga utskotts förslag acceptera motionen.

Jag anhåller, att herrarne såsom en opinionsyttring måtte antaga motionärernas förslag, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall detsamma.

Herr Hedin anförde: Jag kan icke förmoda, att det kan finnas många ledamöter i kammaren, som skulle finnas benägna att gå till Kongl. Maj:t med en anhållan, att Kongl. Maj:t måtte utvidga en redan sjelftagen rätt att påbjuda konfiskering af enskild egendom. Det måtte vara tillräckligt skäl för det slut, hvartill utskottet kommit.

Herr Eriksson i Elgered: Jag skall blott be att få säga ett par ord till svar. Jag skall medgifva, att den magt, som Kongl. Maj:t har med stöd af 89 § regeringsformen och som han äfven tillvållat sig med afseende på maltdrycksförsäljning, öl- och vinhandel, utan all gensägelse blifvit för långt utsträckt. Men deraf följer ingalunda, att, om ett fall finnes i den lagstiftning, som existerar och som för närvarande är rådande, ett fall, som gör, att lönkrögariet kan existera i större utsträckning, än hvad annars kunde vara fallet, man skall upphöra att förbättra en förordning, därför att den är tillkommen på administrativ väg.

Jag tror, att, oaktadt man talar om att det är en för stor och icke modern straffpåföljd, man bör se till, att straffpåföljden har åsyftad verkan i nykterhetens intresse, så att lagen efterlefves. Jag tror, att det är en fordran, som i allmänhet genomgår den allmänna meningen i vårt land. Och om denna förordning också är tillkommen på administrativ väg, så bör den reformeras.

Om ändring i förordningen angående försäljning af vin och maltdrycker m. m.

(Forts.)

Men vill man deremot förhindra Kongl. Maj:ts sjelftagna rätt, så anser jag rätta vägen vara, att Riksdagen upptager striden mot Kongl. Maj:t om dessa sina grundlagsenliga rättigheter, så att Riksdagen på grund af 87 § regeringsformen får laga rätt att sjelf i förening med Kongl. Maj:t besluta i frågan. Men tills detta skett, anser jag, att man måste, om också det gäller att fortgå på den väg, som är inslagen, göra förbättringar. På grund deraf har jag kunnat underskrifva motionen, till hvilken jag i likhet med herr Forsell yrkar bifall.

Herr Pehrson i Törneryd: Jag skall endast tillåta mig att på grund af de skäl, utskottet anført, yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt propositioner af herr talmannen gifvits i enlighet med de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogos, hvart för sig, och biföllos statsutskottets utlåtanden:

n:o 57, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af förra militiebostället 1 $\frac{1}{4}$ mantal Öjeby n:o 1 eller Gran i Norrbottens län; och

n:o 58, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående jordafsöndring från indragna militiebostället Harby n:o 1 i Stockholms län.

§ 7.

Till behandling förekom vidare lagutskottets utlåtande n:o 57 i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till ändring i visst fall af gällande bestämmelser rörande lossning af in-teckning.

Om ändring i visst fall af gällande bestämmelser rörande lossning af in-teckning.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande, inom Andra Kammaren af herrar *O. Persson* i Rinkaby och *N. Svensson*, i Olseröd väckta motion, n:o 103, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

*Om ändring i
visst fall af
gällande be-
stämmelser
rörande loss-
ning af in-
teckning.
(Forts.)*

Efter uppläsande af denna utskottets hemställan anförde:

Herr Berglöf: Det förhåller sig så, att vid utdikning eller sänkning af vattendrag särskilda lägenheter kunna uppstå på sådant sätt, att en del jordegare icke vilja ingå i gräfnings- eller afdikningsföretaget och att de i följd deraf få afstå en viss del af sin jordegendom, motsvarande den vinst, deras återstående egen- dom kan anses få af vattenafdikningsföretaget. Några motionärer här i kammaren hafva hemställt, att, till följd deraf att dessa afsöndrade lägenheter skulle besväras af de inteckningar, som besvära stamhemmanet, en lag borde tillkomma, som skulle befria dessa lägenheter från inteckning, oaktadt inteckningshandlingen icke vid domstol uppvisades. Lagutskottet har icke kunnat bifalla denna motion, utan afstyrkt densamma. Första Kammaren har bifallit denna utskottets hemställan. Således är det för närvarande ingenting att göra åt denna sak, och jag skall icke heller fram- ställa något yrkande i afseende på det slut, hvartill utskottet kommit.

Men lagutskottets motiv äro af den beskaffenhet, att jag anser mig böra, mot dem inlägga en bestämd gensaga. Lag- utskottet har jemfört denna afsöndringsåtgärd med den skiftes- förrättning, som kallas egoutbyte. Vid egoutbyte vet man nog- samt, att inteckningarne, som vidlåda hemmansdelarne, öfver- flyttas på de utbytta skifteslotterna utan att någon åtgärd vid domstolarne med afseende på inteckningarne behöfver förekomma. Härom erfordras icke vidare ordande, då här endast är fråga om dessa afsöndrade lägenheter. Utskottet har ansett, att, då stam- hemmanet har vunnit så mycket i värde af förbättringen, som det gjort genom vattenafledningen, den återstående delen af stamhemmanet mycket väl skulle kunna ensamt betungas af de ursprungliga inteckningarne, och de afsöndrade lägenheterna utan vidare åtgärd från hemmansegarnes eller domstols sida blifva befriade från de på hela hemmanet hvilande inteckningarne.

Det är denna af lagutskottet uttalade åsigt, som jag för min del anser vara farlig och vilseledande för den stora allmänheten. Man har trott, att, om detta betänkande kunde halka igenom i Riksdagen och det slut, hvartill utskottet kommit, blifve af kam- rarne godkänt, man derigenom skulle få till stånd en lagtolkning, gående derpå ut, att afsöndrade lägenheter af nu ifrågavarande beskaffenhet skulle alldeles vara befriade från de inteckningar, som vidlåda stamhemmanet. Det är denna tanke, som för den stora allmänheten är vilseledande, emedan dessa lägenheter bestämt besväras af stamhemmanets samtliga inteckningar, ända tills dess de blifvit behörigen dödade eller genom lag förordnats annorlunda. Min öfvertygelse är, att rättsegare, som anskaffa gravationsbevis angående lägenheter af ifrågavarande beskaffenhet, skola undgå misstag, enär med all säkerhet en försigtig domare icke utfärdar

ett gravationsbevis angående en sådan lägenhet, som här är omtalad, utan att i detta gravationsbevis upptaga samtliga de inteckningar, som graverä stamhemmanet. Skulle domaren vidtaga en annan åtgärd, så skulle det lätt kunna hända, att han stannade i betalningsansvar för de inteckningar, som han på detta sätt uteslöte ur denna lägenhet. Och jag är förvissad, att, om ett stamhemman försäljes, och en inteckning, som å stamhemmanet finnes, icke blir till fullo betäckt af den köpeskilling, som stamhemmanet betingar, den lägenhet, som på omförmälda sätt blifvit från stamhemmanet afsöndrad, kommer att få ansvara för den brist, som uppkommit.

Om ändring i visst fall af gällande bestämmelser rörande lösning af inteckning.

Jag delar utskottets uppfattning derom, att det kan finnas skäl för att få dessa lägenheter utan vidare besvär med inteckningshandlingarnes uppvisande befriade från inteckningar, men detta kan icke ske på annat sätt, än att en lag kommer till stånd, som bestämdt uttalar, huru man med en slik inteckningsbefrielse skulle gå till väga.

Lagen känner till vissa fall, då man kan få döda inteckning utan att uppvisa dem. Bland annat förekommer i dikningslagen bestämmelser härom just i afseende på qvarnverk och andra inrättningar, som blifvit rifna till följd af vattenaftappningar. Lagen innehåller bestämmelser om huru man skall gå till väga vid dödande af dessa inteckningar. Skulle det förhållande vara rådande, som utskottet föreställt sig, så skulle några sådana bestämmelser icke vara behöfliga.

Jag vill hoppas, att denna fråga skall återkomma vid en följande riksdag och att man skall kunna vinna en lösning i den rigtning motionärerne önskat, ty saken är mycket behjertansvärd. Men den får dock icke lösas på det sätt man här tänkt och trott. Ty lagutskottet och Riksdagen hafva icke rättighet att tolka lagar. De hafva rättighet att deltaga i lagstiftningen, men icke att verkställa lagtolkning.

Jag har intet yrkande att göra, men har velat frambära dessa betänkligheter, för att herrarne må finna, att saken dock icke är så klar och tydlig, som lagutskottet i sin motivering angifvit.

Häruti instämde herrar *Wester, Zetterstrand, Wellander, Skytte* och *Eklundh* från Lund.

Herr Bruzelius yttrade: Den föregående talaren framställde visserligen intet yrkande, utan anslöt sig till utskottets hemställan, men deremot rigtade han några anmärkningar mot lagutskottets motivering, som jag anser mig böra bemöta.

Det förhåller sig, som den föregående talaren rigtigt påpekat, så, att vattenafledningsföretag kan komma till stånd på två sätt, antingen så, att alla, hvilkas jord beröras af företaget, deri del-

Om ändring i taga, eller ock så, att en eller flera af någon anledning vägra visst fall af att deltaga i företaget. Oaktadt denna vägran, utföres emellertid gällande bestämmelser af de andra företaget.

rörande lossning af in-teckning.
(Forts.)

I förra fallet, då alla deltaga i kostnaden, är det gifvet, att den förbättring, som ett visst hemman genom vattenaffedningsföretaget vinner, kommer såsom hvarje annan jordförbättring äfven innehafvare af in-teckningar i detta hemman till godo alldeles som då en hemmansegare t. ex. uppodlar en utmark till åker, eller ersätter dåliga byggnader med goda.

I det andra fallet, eller då en jordegare vägrar att i företaget ingå, så utföres företaget ändå af de andre med skyldighet för den eller de vägrande att afstå till dem, som utfört och bekostat företaget, så mycken jord, som efter lagbestämd värdering motsvarar det högre värde, jorden genom företaget vunnit. Om t. ex. det skulle hända, att ett hemman, som består af 10 tunnland jord, och dessa i vattensjukt tillstånd värderas till 1,000 kr., men sedermera efter företagens fullbordande befinnas vara värda dubbelt så mycket eller 2,000 kr., så blir följden, att egaren af detta hemman, hvilken vägrat att deltaga i företaget, får afstå till dem, som utfört detsamma, 5 tunnland.

De kvarvarande 5 tunnlanden äro emellertid värda alldeles lika mycket som de 10 tunnlanden i deras förutvarande vattensjuka tillstånd och ega samma bärkraft i fråga om såväl skatter och andra onera som förut; äfven in-teckningshafvarne hafva samma säkerhet som förut, fastän säkerheten ligger i en till rymden minskad fastighet. Nu frågar jag: kan verkligen någon rättsgrund åberopas af in-teckningsinnehafvare att i detta fall få komma i en bättre ställning än de hade då företaget börjades. — Jag tror det icke.

Ett ytterligare stöd för denna min uppfattning hemtar jag af kongl. brefvet den 21 maj 1869, hvori förklaras, att utbrutna lägenheter af ifrågavarande slag, ehvad de afsöndrats från krono-, skatte- eller frälsehemman, blifva till naturen lika med jord af den yppersta frälsenatur och ej ens äro underkastade extra rotering, böra i jordeboken införas under frälsetitel med anteckning om deras tillkomst och den frihet, de i följd deraf åtnjuta.

Sjelfva staten afstår således från de anspråk, staten haft i dessa utbrutna lägenheter, till och med från anspråk på extra rotering.

Sedan omsider de som utfört företaget, vanligen ett jordbruksbolag, fått lagfart på de från hvarje särskildt hemman utbrutna lägenheterna och sedan vill afyttra dem, så måste detta bolag till spekulanternas efterrättelse lösa gravationsbevis angående lägenheterna. Om då, såsom fallet är med ett stort vattenaffedningsföretag i Skåne, omfattande icke mindre än omkring 2,800 tunnland, gravationsbeviset angående en viss af dessa, utaf bolaget vunna lägenheter upptager alla de in-teckningar, som äro gällande i det hemman, från hvilket lägenheten utbrutits, upptagas såsom

graverande äfven den utbrutna lägenheten, så blir följden, att ingen vill köpa lägenheten af fruktan för inteckningarne, som gravationsbeviset upptager.

Den jemförelse, som lagutskottet uppdrager mellan den nu ifrågavarande jordutbrytningen och utbyte vid laga skifte af ego-område, är fullkomligt berättigad. Då vid egoutbyte enligt skiftesstadgan viss jord frångår en fastighet och denna i vederlag härför får annan jord, som förut tillhört ett annat hemman, så lärer väl ingen kunna påstå att de inteckningar, som före egoutbytet vidlådit den ena eller andra jordrymden, fortfarande hvilat på denna, så att säga, omflyttade jord.

Motionärerna hemställa och yrka, att bestämmelser i lagen om dikning och annan afledning af vatten den 20 juni 1879 måtte införas, som bestämma i tydliga ord, att, när ett vattenafledningsföretag kommit till stånd *emot* vissa hemmansegares bestridande, inteckningar, som besvära den i företaget icke deltagande hemmansegarens jord, måtte kunna dödas i den utbrutna lägenheten, utan hinder deraf att inteckningshandlingen ej i hufvudskrift kan företes. Lagutskottet har enhälligt ansett, att redan af nu gällande bestämmelser måste med tydlighet framgå, att dessa s. k. utbrutna lägenheter icke graveras af de inteckningar, som vidlådde dem, när de hörde till det hemman, från hvilket de utbrutits, och alltså ansett, att någon lagförändring i motionens syfte ej är behöflig. — Lagutskottet har deremot trott, att dess motivering för afslag å motionen skulle vara tillfyllestgörande i denna fråga — jag, så väl som kammarens öfriga ledamöter hafva emellertid hört, att andra jurister tolka gällande lag i förevarande afseende annorlunda än lagutskottet. — Häre ser man ett nytt bevis att juristerna, när det gäller lagtolkning, ofta äro af olika mening.

Herr talman, på grund af hvad jag nu tillåtit mig anföra och på grund af de motiv, som i betänkandet äro anförda, yrkar jag bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Wester: Jag instämmer fullkomligt med den siste talaren derutinnan, att genom de förbättringar, hvarom här är fråga, den del af hemmanet, som återstår efter verkställd utbrytning af jord till i företaget kvarstående delegare, erhållit så förhöjdt värde, att inteckningshafvarne icke skulle förlora något på att mista sin inteckningsrätt uti den utbrutna delen. Men här är icke alls fråga derom, utan frågan gäller, huru vida enligt nu gällande lag en sådan afsöndrad eller utbruten lägenhet skall anses vara frigjord från de inteckningar, som blifvit meddelade i det gemensamma stamhemmanet; och i det afseendet hafva vi jurister tillåtit oss hafva en annan uppfattning än lagutskottet.

Vår gällande lag stadgar i afseende å inteckningar, huru dessa skola erhållas och hvilken eller hvilka jorddelar en inteck-

Om ändring i visst fall af gällande bestämmelser rörande lossning af inteckning.
(Forts.)

Om ändring i visst fall af gällande bestämmelser rörande lossning af in-teckning. (Forts.)

ning skall omfatta samt huru en eller annan del af jorden skall varda från in-teckning befriad o. s. v.

Det är riktigt, som lagutskottet säger, att om ett egoutbyte i laga ordning sker, så blir den frånbrutna jorden fri från det förra stamhemmanets in-teckningar med detsamma jorden öfvergår till ett annat hemman, och på samma gång får den på sig det nya hemmanets in-teckningar. Men lagen stadgar ingenting alls om, att en sådan befrielse från in-teckning skall anses ske derigenom, att en del af ett hemman genom ett dikningsföretag från-söndras hemmanet. Och vid detta förhållande anse vi domare oss icke ega rätt att på sätt lagutskottet gjort tolka eller sup-plera lagen. Följden deraf blir, såsom motionärerna antydt, att de in-teckningar, som före företaget vidlådde hemmanet, fort-farande anses beröra den afsöndrade jorden. Väl har genom kongl. brefvet den 21 maj 1869 förklarats, att ifrågavarande slags lägenheter, hvilka skulle blifva till naturen lika med jord af den yppersta frälsenatur, borde i jordeboken införas under frälsetitel med anteckning om deras tillkomst och den frihet, de i följd deraf åtnjöte. Men denna administrativa åtgärd kan efter min uppfattning icke öfva inflytande på den rättsliga sidan af saken.

Vi se ofta nu för tiden, huru som afsöndringar af jord ega rum, och huru som dessa afsöndringar lagfaras samt af Konungens befallningshafvande åsättas särskild beteckning och derefter upp-tagas i fastighetsböckerna såsom särskilda lägenheter. Men de gamla in-teckningarna stå qvar jemväl i de afsöndrade lägenhe-terna, till dess desamma blifva derifrån befriade.

Herr Berglöf har velat inlägga en protest mot lagutskottets motivering, icke för att klandra lagutskottet, utan för att söka förekomma att allmänheten icke, på grund af denna motivering, må tro att det är så säkert och klart, som utskottet förmenar, att dessa lägenheter genom utbrytningen blifva fria från de å stamhemmanet hvilande in-teckningar; och jag har redan instämt uti herr Berglöfs uttalande.

Det har uppgifvits, att domaren i det fall, som föranledt motionen, nemligen vid ett vattenafledningsföretag i Skåne, vid utfärdande af gravationsbevis för de utbrutna lägenheterna deri upptagit samtliga de in-teckningar, som besvärade de stamhem-man, från hvilka utbrytningen skett. Jag är öfvertygad, att, äfven om Riksdagen godkänner detta lagutskottets betänkande, samme domare skall på samma sätt som hittills i gravationsbevis upptaga samtliga in-teckningarna, emedan han i annat fall, efter min åsigt, utsatte sig för ganska stor risk.

Meningen har således icke varit att med vårt uttalande klandra lagutskottet, ty olika åsikter må man respektera, utan vi hafva velat uttala, att vi anse det vanskligt att godkänna lag-utskottets motivering.

Jag har intet yrkande att göra.

Herr Persson i Rinkaby: Som herrarne torde finna, Om ändring i visst fall af gällande bestämmelser rörande lossning af in-teckning.
hafva herrar jurister icke haft att framställa några anmärkningar mot sjelfva den utredning, som blifvit förebragt i föreliggande motion, och följaktligen torde de hafva antagit, att de i den- samma påpekade förhållanden voro ganska rigtiga.

Utskottet, som stält sig ganska välvilligt mot motionen, har antagligen också kommit till enahanda åsigt, men har förmodligen ansett, att motiveringen för dess afstyrkande hemställan borde ställas så, att ifrågavarande lägenheter icke behöfde i gravationsbeviset upptagas såsom besvärade med in-teckningar, och att detta kunde ske utan förändring af den nuvarande lagen, vid hvilken man kört sig fast. »Enligt gällande lag äro», efter utskottets åsigt, »de i motionärernas framställning afsedda lägenheter, hvilka till följd deraf, att stamhemmanets egare vägrat ingå i vattenafledningsföretaget, utbrutits från stamhemmanet, fria från de in-teckningar, som besvära stamhemmanet», hvidan utskottet sålunda ansett den ifrågasatta lagändringen icke vara behöflig. Men såsom vi hört, kunna herrar jurister icke enas ens om ett förslag, om en skrifvelse till Kongl. Maj:t, i syfte af en utredning och med begäran, att Kongl. Maj:t ville framlägga ett lagförslag i ärendet. Huruvida herrar jurister skulle kunna enas om ett förslag, som kommer från Kongl. Maj:t, lemna jag derhän. Men i allt fall tror jag, att, om kammaren ville bifalla vår motion om den af oss begärda skrifvelsen, vårt syfte med densamma skulle vinnas. Af denna anledning yrkar jag således bifall till motionen.

Herr Restadius: Jag vill endast hafva till protokollet antecknad, att jag på det bestämdaste ansluter mig till den mening, som lagutskottet uttalat.

Jag anser det nemligen vara alldeles uppenbart, att den jord, som för nu omförmälda företag blifvit från stamhemmanet utbruten såsom ersättning för den förbättring, stamhemmanet genom företaget erhållit, icke kan anses besvärade af de in-teckningar, som möjligen gravera stamhemmanet.

Men då olika åsikter derom blifvit af domhufvandena uttalade, och, i brist af tydlig lag, ingen domare kan förbjudas att i ett gravationsbevis för sådan afsöndrad jord upptaga alla in-teckningar, som möjligen finnas i stamhemmanet, så anser jag det vara lämpligt, att en dylik föreskrift icke bör ske. Gifvet är, att afyttringen af en med in-teckningar besvärade afsöndring försvåras derigenom att domaren, manad af försigtighet, upptager dessa in-teckningar i gravationsbeviset. Jag vill emellertid icke göra något särskildt yrkande af den anledning, att jag anser nuvarande lagbestämmelser fullt tillräckliga.

Herr Ohlsson från Vexjö instämde häruti.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt herr talmannen gifvit propositioner å hvaradera af de båda yrkanden, som derunder förekommit, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogs vidare Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 21, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om upphäfvande af sådana bestämmelser, hvarigenom tillträde till allmänna läroverk eller till statens eller kommunens tjänst göres beroende af konfirmation eller nattvardens begående.

Med tillstyrkande af ifrågavarande inom Andra Kammaren af herr *E. J. Ekman* väckta motion, n:o 150, hemställde utskottet i detta utlåtande:

att Andra Kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att bestämmelserna om konfirmation såsom vilkor för att antagas såsom elev vid tekniska högskolan och om nattvardens begående såsom vilkor för att antagas såsom medhjelpare hos tandläkare måtte upphävas.

Efter uppläsande häraf anförde herr Ekman: Såsom motionär i ämnet skall jag anhålla att få yttra några ord. Ehuru utskottet icke tillstyrkt motionen i den utsträckning, som jag med densamma afsett, så är jag dock tacksam för utskottets tillmötesgående och skall jag därför anhålla om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls; och skulle detta beslut, jemlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen, genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

§ 9.

Skedde föredragning af Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 22, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i syfte att afgångsbetyg i kristendom från folkskolan måtte i vissa fall användas såsom vitsord vid utfärdande af prestbetyg.

I detta utlåtande hemställde utskottet, att ifrågavarande inom Andra Kammaren af herr *E. J. Ekman* afgifna motion, n:o 151, icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

I fråga härom anförde herr Ekman: Jag skall be att få erinra derom, att man eger rätt att tillhöra den svenska statskyrkan utan att vara vare sig döpt eller konfirmerad. Men nu kan det hända så, att om sådana personer, som icke äro döpta och icke heller konfirmerade, behöfva ett betyg, vare sig ett utflyttningsbetyg eller dylikt, om kristendoms-kunskap, så anser sig den svenska statskyrkans presterskap icke kunna meddela betyg om sådan kunskap åt andra än dem som blifvit konfirmerade; och alltså skulle de, som icke blifvit konfirmerade, komma att sakna kristendomsbetyg. Detta kan i vissa fall blifva svårt för dem i synnerhet vid sådana ansökningar, vid hvilka det är bestämdt stadgadt, att de skola vara åtföljda af betyg om kristendoms-kunskap.

Då det sålunda är fråga om huru man skall gå till väga härvidlag, så har jag tagit mig friheten föreslå, att svenska statskyrkans presterskap skulle varda ålagdt att utfärda sådant betyg för dem, som genomgått folkskolan. Jag har kunnat göra detta så mycket hellre, som ju svenska kyrkans prester i allmänhet äro ordförande i skolrådet och således hafva tillgång till nödigt material för att kunna utfärda ett sådant intyg. De äro dessutom vanligen närvarande vid examina, och jag tänker mig att de under sådana förhållanden särskildt borde egna sin uppmärksamhet åt examen med dem, som genomgått folkskolan och skola utträda derur. Men om man skulle så önska, så synes det mig icke vara något hinder för att i de betyg, som presten utfärdar, upplägga en särskild kolumn med t. ex. rubrik: kristendoms-kunskap enligt folkskolematrikeln, och att deri införa betyget om kristendoms-kunskapen i enlighet med det vid afgången från folkskolan erhållna betyg. Med den utvecklade ståndpunkt, våra dagars folkskolor intaga, anser jag, att den som tillbörligen genomgått folkskolan, bör erhålla betyg i kristendoms-kunskap lika väl som den som genomgått nattvardsskolan. Jag vill dessutom säga, att om denna föreskrift skulle anses på något sätt kränkande för presterskapet, så kunde detta förekommas med den af mig nyss angifna utväg att införa betyg i en särskild kolumn, utfärdadt enligt folkskolematrikeln. Jag kan visserligen icke säga, huruvida ett så beskaffadt betyg skulle vara gällande vid ansökning till sådana anställningar, der fordran på kristendomsbetyg är tydligen utsatt såsom villkor för antagning. Visserligen har utskottet sagt, att beträffande ansökning för inträde i Chalmerska slöjdskolan i Göteborg och tekniska elementarskolorna i Norrköping, Malmö, Örebro och Borås samt vid tekniska skolan i Eskilstuna det skall företes betyg om god eller försvarlig kristendoms-kunskap; »men», säger utskottet vidare, »då der icke föreskrifves, att intyg derom skall vara utfärdadt af presterskapet, kan enligt utskottets uppfattning kristendoms-kunskapen i

dess fall styrkas genom betyg från folkskola eller annan läroanstalt.»

Ja, det må vara, att det verkligen förhåller sig så, att man tager emot och gillar folkskolebetyg utan vidare — jag förmodar det, men jag känner det icke. — Jag har eljest haft den uppfattningen, att ett legalt — om jag så får uttrycka mig — kristendomsbetyg måste vara utfärdadt af presterskapet, och det är från den synpunkten, som jag har sett saken och ansett, att verkligen pastor, som är ordförande i skolrådet, skulle kunna utfärda ett dylikt betyg, så att dessa personer, som enligt svensk lag tillhöra svenska statskyrkan utan att vara döpta eller konfirmerade, också ega tillfälle att utan hinder kunna komma in i de nämnda skolorna.

Jag tager mig därför friheten, herr talman, att yrka bifall till min motion.

Herr Hammarlund: Motionären har föreslagit, att presterskapet måtte åläggas »att vid betygs utfärdande för dem, som icke deltagit i konfirmationsundervisningen, använda såsom vitsord i kristendomskunskap det vitsord, som lemnats dem i afgangsbetyget från folkskolan». Och han har nu i sitt anförande framhållit, huru dervid skulle kunna tillgå. Jag finner den ifrågasatta anordningen vara både opraktisk och besvärlig. Och jag anser vidare, att den icke heller skall leda till något egentligt gagn, ty de fall, då en person behöfver genom ett intyg af *presterskapet* styrka sin kristendomskunskap, äro ganska få. Det är, så vidt utskottet kunnat finna, icke mer än *ett* sådant fall, och det är det, som motionären åberopat i sin motion, nemligen i fråga om barnmorskor. I kongl. kungörelsen den 5 november 1880 är stadgad, att för att blifva antagen som barnmorskelärling skall sökanden hafva ett af pastorsembetet utfärdadt intyg, som skall styrka, att hon eger god kristendomskunskap. Sedan skall denna barnmorskeelev vidare hafva intyg, utfärdadt af lärare vid allmänt läroverk eller folkskola, som styrker hennes kunskap i innanläsning, skrifning, räkning och dylikt. Det synes mig, att det varit en mycket enklare åtgärd af motionären att föreslå, att detta, som nu i fråga om kristendomskunskap skall styrkas af prest, i stället skulle styrkas af en lärare, och då blifva de olägenheter, som han har framhållit, på en gång häfda i fråga om detta fall, och jag kan icke finna något annat dylikt fall föreligga. Ty då det stadgas, att yngling skall styrka sin kristendomskunskap för inträde till vissa tekniska skolor, så synes mig påtagligt, att kristendomskunskapen der kan styrkas genom ett vanligt skolbetyg, helst i dessa skolor ibland kunna intagas elever, som ännu icke äro i konfirmationsåldern.

Om åter motionären afser, såsom det tyckes framgå af hans kläm, alla slags prestbetyg, så att det *alltid* skulle, der personen

i fråga icke är konfirmerad, å prestbetyget inryckas hans skolbetyg i kristendom, så synes detta mig icke heller vara en praktisk åtgärd. Prestbetyget tjenar i allmänhet till att styrka åtskilliga civilrättsliga förhållanden, såsom personens ålder, om han är gift eller ogift, eger medborgerligt förtroende eller ej o. s. v. Nu står visserligen på de nuvarande prestbetygsformulären en rad om betyg i kristendomskunskap. Men jag för min del kan icke finna annat, än att den raden skall kunna helt och hållet bortgå. Om motionären föreslagit något dylikt, så skulle jag för min del icke hyst någon betänklighet mot att tillstyrka det samma. Då den vägen, som motionären slagit in på, icke synes mig praktisk eller leda till afsevärdt gagn, så ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var öfverläggningen slutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 10.

I ordningen förekom härnäst Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 25, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning rörande lämpligheten af inrättande utaf en större asyl för sinnessjuka inom vestra delen af mellersta Sverige.

Utskottet hemställde, att berörda, inom Andra Kammaren af herr *A. Wikander* och 21 andra af kammarens ledamöter väckta motion, n:o 42, icke måtte föranleda någon kammarens åtgärd.

Herr Grundell begärde ordet och yttrade: Jag tager mig friheten yttra ett par ord, ehuruval ärendet redan förut förekommit en gång i Riksdagen. Då motionären har med siffror, som borde vara fullt öfvertygande, visat, att just inom västkustlänen förefinnes det största behovet af en större asyl för sinnessjuka, måste jag beklaga, om en sådan skrifvelse ej kommer till stånd, som har till ändamål att för Kongl. Maj:t framhålla detta oafvisliga behof.

Till den fullständiga utredning, som motionären lemnat, ber jag att få tillägga endast några få ord med stöd af upplysningar, erhållna från fullt sakkunnigt håll. Inom Elfsborgs, Göteborgs och Bohus, Vermlands och Hallands län uppgick 1891 antalet sinnessjuka till $\frac{1}{4}$ af hela antalet sinnessjuka i hela riket. Endast i Elfsborgs och Vermlands län finnes flere sinnessjuka än i hela Norrland. Och af dessa sinnessjuka i de 4 nämnda länen fins ett antal af icke mindre än 1,365 eller 78 $\frac{1}{4}$ procent, som sakna all hospitalsvård. Af en asyl i Upsala eller Örebro

komme vestkusten att få helt ringa nytta. Hospitalen äro öfverhopade af obotliga eller asytpatienter till ungefär 80 procent af hela antalet vårdade, och sedan sommaren 1892 har icke en enda asytpatient öfverflyttats från Göteborgs hospital till Lunds asyl.

Jag slutar med att anföra några ord af den afidne framstående hospitalsöfverläkaren professor N. Kjellberg i Upsala:

»Genom asylers inrättande, i hvilka anstalter såsom obotligt ansedde sjuke skulle upptagas, bereddes uti de egentliga hospitalen uteslutande plats åt sådana sinnessjuke, om hvilkas förbättring hopp finnes. Och hvem skulle ej vilja bidraga till möjligheten att åter gifva förståndets ljus åt så många som möjligt af dessa olyckliga, hvilka till följd af vi vilja ej säga vanvård, men af brist på ordentlig vård nu aldrig kunna blifva återställda.

Under det vi fundera, ökas i en oroväckande grad de sinnessjukes antal — en följd så väl af stigande befolkning som kanske ännu mer af det nervösa och njutningslystna hos tidens anda — och vi måste besinna, att sedan en skrifvelse är besluten och aflåten, åtgår alltid en rundlig tid för kommissionens undersökning och Riksdagens handläggning af frågan, så att år ändock förflyta, innan man kan gripa sjelfva verket an.»

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

*Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.*

Till handläggning företogs härefter konstitutionsutskottets utlåtande n:o 9, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 87: 2 egeringsformen.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 159, hade herr *C. F. Wallbom* föreslagit, att Riksdagen måtte för sin del och i grundlagsenlig ordning besluta, att i 87 § 2 mom. rege- ringsformen ordet »samtycke» måtte utbytas mot ordet »utlå- tande».

Med anledning häraf hemställde utskottet:

att Riksdagen måtte, med bifall till herr Wallboms före- varande motion, antaga följande förslag till förändrad lydelse af § 87: 2 rege- ringsformen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

§ 87.

(Nuvarande lydelse:)

2:o. Riksdagen ege ock ge- mensamt med Konungen stifta,

(Föreslagen lydelse:)

2:o. Riksdagen ege ock ge- mensamt med Konungen stifta,

förändra eller upphäfva kyrkolag; dock att dervid erfordras *samtlycke* jemväl af allmänt kyrkomöte. Öfver förslag angående dylik lag skola, på sätt i mom. 1 sägs, statsrådets och högsta domstolens tankar inhemtas och jemte Konungens proposition, då sådan göres, Riksdagen meddelas. Har ej förslag, hvarom nu fråga är, före början af Riksdagen näst efter den, som framställt eller antagit förslaget, blifvit såsom lag genom allmän kungörelse utfärdadt, vare det förfallet, och Konungen underlåter då Riksdagen om de skäl, som hindrat förslagets antagande.

förändra eller upphäfva kyrkolag; dock att dervid erfordras *ullåtande* jemväl af allmänt kyrkomöte. Öfver förslag angående dylik lag skola, på sätt i mom. 1 sägs, statsrådets och högsta domstolens tankar inhemtas och jemte Konungens proposition, då sådan göres, Riksdagen meddelas. Har ej förslag, hvarom nu fråga är, före början af Riksdagen näst efter den, som framställt eller antagit förslaget, blifvit såsom lag genom allmän kungörelse utfärdadt, vare det förfallet, och Konungen underlåter då Riksdagen om de skäl, som hindrat förslagets antagande.

*Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)*

Häremot hade reservationer anmälts:

Af herr *Bergius*, som, i hufvudsak anslutande sig till konstitutionsutskottets vid 1885 års riksdag afgifna, af begge kamrarne godkända utlåtande n:o 5, velat hemställa,

att motionen icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd;

af herrar *von Strokirch*, friherre *Wrangel von Brehmer*, *Helander*, *Samzelius* och *Nyström*, som instämt med herr *Bergius*;

af herr *Alin*;

samt af herrar *Ljungman* och *Johnsson* mot motiveringen.

Efter föredragning af ärendet anförde herr *Hammar skjöld*: Den motion, som nu föreligger till behandling, är för kammaren en gammal bekant. Den har förekommit här åtskilliga gånger, senast under första hälften af 1880-talet, då den rönt vexlande öden, ibland afslogs, ibland antogs. Sedan den nu fått hvila i nio år, inträffade det i motionärens tycke märkliga, att förlidet års kyrkomöte ogillade det förslag till förändring i 1 kap. 1 § kyrkolagen, som af Riksdagen antagits. Då tyckte motionären, att kyrkomötet hade rågat sina synders mått, och nu skulle det straffas; därför har denna motion nu kommit igen.

Hvad nu särskildt beträffar den omnämnda §:en i kyrkolagen, vill jag gerna erkänna, att jag för min del beklagade den

Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)

utgång, som frågan fick vid kyrkomötet, och jag har inom kyrkomötet både talat och röstat för Riksdagens beslut i frågan. Men just därför känner jag mig så mycket friare att här kunna yttra några ord till försvar för kyrkomötets vetorätt. Sedan utskottet har relaterat innehållet af motionen, framkommer det med ett påstående, som det sjelft tyckes anse vara ett axiom, men som jag skulle vilja kalla någonting annat, nemligen en sofism. Det erkänner, att en frikyrka må ega att utan annan inblandning från statens sida, än som för den allmänna ordningens och sedlighetens upprätthållande kan finnas erforderlig, genom dertill utsedde representanter eller på annat sätt sjelf ordna sina angelägenheter; men när det gäller statskyrkan, då får *den* alls icke hafva bestämmanderätten öfver sina egna angelägenheter. Hvarför? Jo, säger utskottet, statskyrkan är icke annat än en statsinstitution; likställd med öfriga statsinstitutioner, och därför »är det orimligt att de lagar, som reglera statskyrkans organisation och verksamhet, skola stiftas af andra organ än dem, hvilka det tillkommer att meddela dylika föreskrifter med afseende å öfriga statsinstitutioner».

Jag har tillåtit mig beteckna detta påstående såsom en sofism. Om en frikyrka har rättighet att sjelf ordna sina inre angelägenheter, så synes det mig vara högst märkvärdigt, hvarför icke en landskyrka, om den också benämnes statskyrka, skall få hafva samma rättighet. Att kalla statskyrkan för en statsinstitution i samma bemärkelse som andra statsinstitutioner, det är enligt mitt förmenande fullkomligt origtigt. Religionen, människans förhållande till Gud och sitt samvete, kan aldrig blifva en statsinstitution.

Om vi tänka på sådana institutioner, som verkligen äro statsinstitutioner, såsom t. ex. rättegångsväsendet, så finna vi, att ingen af landets medborgare har rättighet att sätta sig upp emot lagarne. Hvar enda en måste underkasta sig de lagar, som råda i landet. Men när vi komma in på det religiösa området, så äro förhållandena helt olika; der råder lyckligtvis religionsfrihet, der har hvar och en rättighet att tro och bekänna hvad han vill. Samma är förhållandet, om man vill göra en jemförelse mellan kyrkan och andra statsinstitutioner. Kyrkan kan icke jemföras med dem; de äro ojemförliga.

Statskyrkan har åtskilligt gemensamt med staten, och detta gör, att staten måste *deltaga* i stiftandet af lagar för kyrkan, men icke har staten därför rätt att ensam stifta dessa lagar.

Om man nu genom att bifalla motionen skulle borttaga kyrkomötets vetorätt, hvad skulle detta betyda? Jo, det skulle betyda, att regering och Riksdag skulle ensamma bestämma om kyrkans angelägenheter. Motionären har dock nådigt velat tillåta, att kyrkomötet ändå skulle få afgifva utlåtande, men icke hafva någon bestämmanderätt. Hur är den då sammansatt, denna Riks-

dag, som skulle blifva afgörande i dylika frågor, eller, rättare sagdt, hur *kan* den vara sammansatt?

Såvidt jag vet, finnes ingen bestämmelse derom, att man behöfver tillhöra någon viss religion för att vara ledamot af Riksdagen. I Riksdagen kunna sitta, förutom statskyrkliga, äfven medlemmar af katolska kyrkan, af alla möjliga frikyrkor och sekter, judar, ja, hvarför icke muhammedaner eller sådana som äro fullkomligt religionslösa, och intet hinder finnes, såvidt jag vet, för att Riksdagen kan komma att till öfvervägande del bestå af sådana, som icke tillhöra statskyrkan. En på detta sätt sammansatt Riksdag, som till mer än halfva antalet af sina medlemmar kan bestå af personer, som icke tillhöra statskyrkan, den skulle dock ega att ensam stifta lagar för kyrkan, utan att kyrkan finge mera än afgifva utlåtande. Det är detta, som jag anser vara orimligt.

Om Riksdagen skulle företaga sig att stifta lagar t. ex. för metodisternas samfund och rörande dess inre angelägenheter, är jag säker på, att metodisterna med herr Jakob Erikson i spetsen skulle deremot afgifva den kraftigaste protest, och dertill skulle de vara fullkomligt befogade. Jag skulle icke alls undra derpå. Men samme man och sådana, som tänka lika med honom, hafva rättighet att inom Riksdagen deltaga i stiftandet af lagar rörande statskyrkan, mot hvilka denna kyrka icke skulle få hafva någon annan rätt än att afgifva ett utlåtande. Om detta är förenligt med billighet och rättvisa, då har jag icke något begrepp om hvad som i allmänhet menas med billighet och rättvisa. På detta sätt komme ju statskyrkan faktiskt i vida ogynnsammare ställning än alla andra religionssamfund i landet, och hvad nu den stackars statskyrkan än må hafva förbrutit, icke torde den dock hafva förtjenat att straffas så hårdt, att denna kyrka, till hvilken dock ännu flertalet af landets inbyggare bekänner sig, sättes i en ogynnsammare ställning i fråga om vården af sina egna angelägenheter än alla andra religionssamfund i landet.

Det skulle vara rätt intressant att veta, om från början den vetorätt, som lemnats kyrkomötet, varit allvarligt menad eller om den icke möjligen blott varit en dekoration för att trösta kyrkan deröfver, att presterskapet upphörde att vara ett särskildt riksstånd. Åtminstone ser det så ut från Andra Kammarens sida, som om denna vetorätt icke varit allvarligt menad, ty hvarje gång kyrkomötet gjort ett om än aldrig så svagt försök att begagna sin vetorätt, hafva i kammaren höjts röster af den lifligaste indignation, alldeles som om man ville säga: hvad tager ni er till? huru vågar ni sätta er upp mot Riksdagens beslut? visserligen har ni fått vetorätt, men aldrig har det varit meningen att ni skulle begagna er deraf!

Nu har det såsom höjden af missbruk af vetorätten talats om det beslut, som kyrkomötet i fjol fattade i bekännelsefrågan.

*Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)*

Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)

Jag har sjelf, såsom sagdt, ogillat detta beslut och skall icke heller nu tillåta mig att försvara det. Men hvad har kyrkomötet egentligen genom detta beslut gjort landet för skada? Hvad betyder det, om kyrkans män anse, att en del af bekännelseskriterierna skola fortfarande ega symboliskt anseende, skrifter som 99 procent, ja, jag ville säga $\frac{999}{1000}$ af vårt lands befolkning aldrig sett och ännu mindre hafva någon aning om hvad de innehålla? Är detta ett sådant *crimen læsæ majestatis*, att kyrkomötet därför skall, om jag får begagna ett modernt uttryck, »vingklippas»? Jag är icke blind för bristerna inom kyrkan, och jag såge gerna, att kyrkomötet vore litet mera reformvänligt än det är; men jag tror likväl, att kyrkomötet förstår kyrkans bästa bättre, än vi inom denna kammare göra.

Det kunde vara ännu ganska mycket att tilläggaa för att bemöta hvad utskottet sagt, men jag brukar icke onödigtvis länge upptaga kammarens tid, och jag vill icke heller nu göra det. Det torde för öfrigt vara flere af kammarens ledamöter, som vilja yttra sig i samma syfte som jag nu gjort. Derför, herr talman, då jag anser att det vore i högsta grad obilligt och orättvist att sätta den svenska statskyrkan i sämre ställning än alla andra religions-samfund i vårt land, skall jag nu yrka afslag på så väl motionen som på utskottets hemställan.

Herr *Petersson* i Boestad instämde häruti.

Herr Redelius: Jag är till den väsentligaste delen förekommen af den siste talaren. Jag hade tänkt yttra mig i samma riktning, som han nu gjort, och jag vill därför nu hufvudsakligen endast lika med honom yrka afslag så väl på utskottets förslag som på motionen. Jag instämmer af hjertat i den ärade talarens protest mot utskottets motivering, och jag ber särskildt att, såsom tillägg till hvad som förut yttrats i detta ärende, få uti religionsfrihetens och den *sanna* liberalismens namn göra nyssnämnda yrkande.

Jag sade: i religionsfrihetens namn! Jag hörde att någon tycktes uttrycka sin förundran häröfver. Jag ber då att få uppehålla mig en stund vid detta uttryck. Hvad menas med religionsfrihet? Det ser ut, att döma af detta betänkande, som om man här i kammaren verkligen kan behöfva framställa denna fråga. Förstås dermed verkligen numera det, som eljest, enligt mitt förmenande, alltid förståtts dermed: icke blott frihet att inom sig tänka hvad man vill och hysa hvilken tro man vill, utan också att inom samfunden öfva densamma, såvidt den kan utvärtes öfvas?

Här har nu utskottet, såsom redan föregående talare framhållit, uttalat den grundsatsen, »att en frikyrka må ega att utan annan inblandning från statens sida, än som för den allmänna

ordningens och sedlighetens upprätthållande kan finnas erforderlig, genom dertill utsedde representanter eller på annat sätt sjelf ordna sina angelägenheter.»

Detta uttalande skulle jag vilja hafva ändradt så, att i stället för ordet frikyrka skulle stå *statskyrka*, så vidt man vill erkänna *en fri kyrka i en fri stat*. Är icke i staten det kyrkliga elementet eller det kyrkliga samfundet själen, och det borgerliga, huru högt det än må aktas, icke att anse annat än såsom kroppen, i hvilken själen är det lifgifvande och stärkande? Jag vill också i största korthet — jag skall ej uppehålla mig dervid — erinra, att statskyrkan i vårt land gjort staten så stora tjenester, att man kan säga att statens bestånd, sådan den nu är, beror på att vi haft denna kyrka. Det är då icke värdigt och rättvist att, så att säga, sätta tumskrufven på och söka strypa denna kyrka, såsom utskottet, enligt hvad af dess motivering framgår, synes vilja göra. Detta är icke rättfärdigt och icke billigt. Vill man handla frissinnadt, vill man hafva en *fri kyrka*, låt då kyrkan sjelf sköta sina angelägenheter inom de gränser, som statsmagterna med kyrkan kommit öfverens om!

Men låt kyrkan åtminstone hafva möjligheten att kunna värna sitt eget bestånd med att kunna säga nej! Och skall det vara någon mening i grundlagens bud, så måste meningen vara den, att kyrkan må icke allenast kunna, utan äfven *böra* säga nej, om, mot hvad man önskade eller skulle hafva anledning att vänta, något förslag skulle komma, som kunde vara för kyrkans sanna intressen menligt eller förderfbringande. Det var för sådant ändamål, som man måste tänka sig att detta lagstadgande kom till.

Hvad återigen bekännelsen beträffar, så ber jag att få återkomma till den. Jag instämmer med föregående talaren äfven deri, att jag beklagar 1893 års kyrkomötes beslut i fråga om 1 kap. 1 § kyrkolagen, och jag behöfver icke gifva något annat bevis på detta mitt uttalandes uppriktighet, än att jag erinrar kammaren, att jag hade äran att sitta i lagutskottet, då ärendet första gången der behandlades, och var med om det beslut, som utskottet då fattade; och då Riksdagen fattade sitt beslut, deltog äfven jag i beslutet öfver detta ärende, när det sist förelåg i kammaren. Det må vara nog i det fallet. Men i alla fall försvarar jag kyrkomötet, så godt jag kan, i dess rätt att begagna sitt veto, i bekännelsefrågor i synnerhet. Ty om någon fråga skall särskildt vara en kyrklig fråga, så måste väl i all rimlighets namn bekännelsefrågan vara en sådan. Eller är det någon rimlighet, synes herrarne, att just i fråga om bekännelsen andra samfund skola påtvinga ett kyrkosamfund *sin* bekännelse? Jag har aldrig hört ett ord från någon enda i vårt rike, att man skulle vilja försöka påtvinga andra samfund, som här finnas, den

Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)

Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)

bekännelse, som man själf har. Skall det finnas något af religiös fördragsamhet och verklig frihet, så måste man låta statens egen kyrka hafva denna frihet, som man villigt erkänner hos andra kyrkosamfund.

Nu har det invändts — icke i dag, så vida det icke kommer att göras — att kyrkan vill vara statskyrka, och att den vill behålla såsom sina medlemmar äfven dem, som äro dess öppna fiender. Det har sagts, och därför upptager jag det på förhand till besvarande, efter som det äfven yttrats förut under denna riksdag. — Hvem är det som här hos oss i vårt land har bestämmanderätt i fråga om hvilken som bör och hvilken som icke bör tillhöra svenska kyrkan? Är det kyrkomöte männe? Nej, visst icke. Det har *ingenting* att säga i det fallet, och för min del ogillar jag kyrkomötet i det hänseendet, att det sjelft fränsagt sig denna rätt. Jag menar, att kyrkomötet bort hafva den; faktiskt har det den icke. Dissenterlagen ansågs vara en *civil*-lag, och kyrkomötet frågades icke till i den saken. Om något vore naturligt eller rimligt för alla, äfven för utskottet, så borde det vara det, att ett kyrkosamfund bör själf ega bestämmanderätten i fråga om hvilka som skola tillhöra detta samfund, och hvilka som icke skola tillhöra det. Det borde vara en kyrklig fråga, men det är gjordt till en borgerlig fråga. Emellertid då nu förhållandena äro sådana, som de nu äro, så må man icke beskylla kyrkomötet eller kyrkan såsom sådan för den ställning, som nu råder i detta hänseende. En annan sak vore, om man ville öfverlåta åt kyrkan själf att bestämma om uteslutande af de medlemmar, som kyrkan icke vill hafva inom sig och som äro kyrkans uppenbara fiender. Det vore rim och reson i det, synes mig, och det vore i enlighet med rättvisans och religionsfrihetens grundsatser. Men att säga: ni få icke bestämma någonting, och så i stället anfalla kyrkans representanter för hvad de icke göra, det kan jag icke finna vara rim och reson.

Ja, jag skall verkligen afbryta och icke fortsätta med hvad jag tänkte. Jag stannar vid hvad jag yttrade om yrkande på afslag i den *sanna* religionsfrihetens, fördragsamhetens och billighetens namn.

Herr Odhner: Herr talman! Ingen lär med fog kunna bestrida Riksdagens rätt att med Kongl. Maj:t göra en ändring af ifrågavarande punkt i regeringsformen. Det är väl sant, att kyrkomötet fick sin nuvarande vetorätt som ett slags ersättning för presteståndets gamla andel i representationen. Men derpå kan naturligtvis icke grundas någon juridisk rätt eller något privilegium för kyrkomötet. Men väl skulle deraf kunna härledas ett slags moralisk rätt, som gjorde, att Riksdagen icke utan tvingande skäl toge någon ändring i detta hänseende. En dylik moralisk rätt fingo ju äfven städerna vid den stora representationsförän-

dringen i anledning af det förra borgareståndets andel i representationen; och denna moraliska rätt var för mig och, som jag vet, för flere andra i kammaren ett af de motiv, som föranledde oss att yrka afslag på det sista förslaget om representationsförändring, hvilket inverkade så mycket på städernas ställning.

Samma skäl eller samma slags skäl är också uti här föreliggande fall för mig af den betydelse, att jag anser, att Riksdagen bör i afseende på § 87 i regeringsformen gå till väga med en viss hänsyn, och att Riksdagen i hvarje fall icke bör gå längre, än behovet oundgängligen kräver. Då blir frågan den: hvad kräver behovet i detta fall? Det kräver enligt min uppfattning, att kyrkomötets veto inskränkes, men icke borttages. Jag kan alltså för min del vara med om att inskränka denna vetorätt, att upphäfva densamma i afseende på sådana delar af kyrkolagen, som äro af rent civilrättslig natur, som röra kyrkans yttre ställning och förhållande till staten. Men att deremot beröfva kyrkomötet vetorätten i rent kyrkliga, religiöst-kyrkliga mål, i sådana slags ärenden, som röra läran och bekännelsen, kulten och gudstjensten, religionsundervisningen inom kyrkan o. s. v., det är något, som jag icke kan vara med om eller gilla, det är något, som jag finner vara ur alla synpunkter oberättigadt. Om man vidtog en sådan åtgärd, så skulle kyrkan lätt kunna bringas i ett odrägligt tillstånd, och detta så mycket mera som, efter hvad här redan framhållits, det icke finnes några garantier för att icke Riksdagen, som naturligtvis då skulle träda i kyrkomötets ställe, kan till sitt flertal komma att bestå af kyrkans uppenbara eller hemliga fiender, främmande religionsbekännare o. s. v. Man kan nu visserligen säga, att det icke vore så farligt, efter som regeringen också har sitt ord med i laget. Det är visserligen sant. Men det innebär icke någon tillräcklig garanti. Ty man kan tänka sig sådana tider, då det blir en svag regering, som är alldeles beroende af representationen.

Det säges i utskottets betänkande på sid. 5: »Det är orimligt, att de lagar, som reglera statskyrkans organisation och verksamhet, skola stiftas af andra organer än dem, hvilka det tillkommer att meddela dylika föreskrifter med afseende å öfriga statsinstitutioner». — Ja, statskyrkan är nu, ty värr, allt för mycket en statsinstitution. Men, som redan har blifvit sagdt, hon är dock en institution *af annat slag* än öfriga statsinstitutioner. Hon intager en annan ställning än dessa i följd af det religiösa element, som deruti ingår och som ju är det egentliga lifselementet i kyrkan. Religionen är en sak, som icke kan underkastas samma behandlingssätt som vanliga administrativa och juridiska mål.

Man har vidare anfört exempel från andra länder och sagt, att sådan vetorätt, som kyrkomötet i Sverige har, är en abnormalitet utan like. Det är sant, att någon så beskaffad vetorätt icke finnes i någon annan kyrka. Men deremot finnes inom

*Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen
(Forts.)*

*Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)*

vissa kyrkor en sjelfständighet i lagstiftning och öfrigt, som är vida större än den som vårt kyrkomöte åtnjuter, och det icke blott inom frikyrkorna, hvilka utskottet särskildt nämner. Jag syftar särskildt på de så kallade landskyrkorna i Tysklands och Schweiz' protestantiska stater och kantonen. Äfven dessa äro ett slags statskyrkor, men väsentligen olika den svenska statskyrkan. Dessa landskyrkor äro af staten erkända och organiserade samt af staten underhållna, och de stå i en ganska nära förbindelse med densamma. Staten anser sig vara en kristlig stat och gifver företräde åt dessa landskyrkor, hvilka hon anser vara företrädesvis egnade att befrämja kristlig sed och ordning. Somliga stater hafva *en* sådan landskyrka, andra hafva två, den evangelisk-lutherska och den reformerta; hvartill i några stater kommer den katolska. De protestantiska landskyrkorna ha, som jag nämnde, en ganska vidsträckt lagstiftningsmagt, hvilken utöfvas genom generalsynoden eller kyrkomötet. De hafva att fritt lagstifta på det rent kyrkliga området, naturligtvis under statsmagternas kontroll och underkastade regeringens vetorätt. Detta synes mig vara ett exempel, som den svenska kyrkan väl kunde i vissa afseenden efterlikna. Det vore att på ett sundt och riktigt sätt så småningom lösa kyrkan ut ur de band, som för närvarande allt för mycket fästa henne vid staten. Vill man således något verkligt framsteg för den kyrkliga frågan i vårt land, bör man efter min uppfattning icke göra en sådan förändring i grundlagen, som nu föreslagits, hvarigenom man skulle så godt som göra slut på kyrkomötet. Ty kyrkomötets vetorätt i rent kyrkliga ting är en lifsnerv för denna insitution, genom hvars afskärande den skulle förlora all verklig betydelse. Vill man, som sagdt, något verkligt framsteg i nämnda hänseende, så bör man enligt min tanke arbeta på icke att tillintetgöra eller förlama kyrkomötet, utan att reformera det både i afseende på dess organisation och dess rättsliga ställning.

Hvad organisationen beträffar, är redan ett förslag af kammaren antaget, som går ut på att gifva kyrkomötet en sådan sammansättning, hvarigenom det skulle kunna slå djupare rötter i det allmänna folkmedvetandet och blifva i tillfälle att bättre motsvara sin bestämmelse. I afseende åter på kyrkomötets rättsliga ställning skulle jag, som sagdt, kunna vara med om en sådan ändring af 87 § regeringsformen, att kyrkomötets vetorätt inskränktes till rent kyrkliga frågor, till sådana som röra kyrkans beaktelse och kult och inre ordning för öfrigt.

Det är, herr talman, i detta syfte och med denna uppfattning af den kyrkliga frågan i vårt land som jag för min del yrkar afslag å det föreliggande utskottsförslaget.

Herr Ljungman: Som kammaren torde finna, har jag reserverat mig mot utskottets motivering, och detta på den grund,

att denna motivering är så affattad, som om motionärens förslag innebure en lösning af den föreliggande frågan. Detta är enligt min uppfattning *icke* förhållandet. Jag har deremot ansett ett bifall till motionen vara synnerligen lämpligt såsom en *opinionsyttring* för att framkalla en sådan lösning, lämpligt särskildt därför, att åstadkommandet af en skrifvelse i sådant syfte skulle möta allt för stora svårigheter. Först och främst är det i konstitutionsutskottet beroende på lottnings att kunna få fram något nytt förslag i allmänhet, och vidare är svårigheten i både reelt och formelt afseende att affatta en dylik skrifvelse så betydande, att jag befarar, att det nära nog är lika svårt att angifva innehållet uti en sådan skrifvelse som att uppgöra ett fullständigt förslag till frågans lösning.

Gå vi nu tillbaka till det ifrågavarande momentet af 87 § regeringsformen, så finna vi, att det är af föga tillfredsställande beskaffenhet, och att endast mycket ringa utredning är lagd som grund därför. Då denna utredning endast går på några få rader, skall jag be att få uppläsa den, på det att kammaren måtte få en riktigare uppfattning af frågan. Den lyder så: »I Eder Kongl. Maj:ts Proposition till Rikets Ständer om antagande af en författning angående allmänt Kyrkomöte är redan förutsatt, att andel i stiftande af Kyrkolag kunde komma att Kyrkomötet i Grundlagen medgifvas; och ett sådant medgifvande synes icke böra uppskjutas längre än till den tidpunkt, då kyrkan upphörer att genom ett särskildt Stånd vara representerad i Nationalförsamlingen. Då vår Kyrkolag ännu är sammanblandad med en mängd stadganden af civillags natur, lär för närvarande Kyrkolagstiftningen icke kunna helt och hållet undandragas National-Representationen och öfverlemnas till Kyrkomötet gemensamt med Konungen, hvilket måhända eljest vore riktigast, och i det nu framlagda förslaget är därför åt Kyrkomötet, hvilket enligt sin egen af Eder Kongl. Maj:t föreslagna organisation eger initiativ i kyrkliga frågor, i Grundlagen endast tillagdt veto i fråga om stiftande, upphäfvande, ändring eller förklaring af Kyrkolag.»

Af denna motivering synes alldeles tillräckligt framgå, att momentet i fråga i själfva verket innebär ett *provisorium*, och att i densamma är antydd en lösning gående ut derpå, att hvad som innefattas i vår kyrkolag skulle dels öfverlätas helt och hållet åt Konungen och Riksdagen allena, dels åt Konungen och kyrkomötet allena. Allt sedan det ifrågavarande momentet antogs, hafva emellertid icke några nämnvärda ansträngningar gjorts i syfte att åstadkomma en bättre affattning af grundlagens bestämmelser i fråga om statskyrkan. Se vi nu på vår regeringsform, skola vi finna, att den, fränsedt §§ 87 och 88, innehåller ungefär ingenting om statskyrkan. Den innehåller *en* paragraf, der det stadgas, till hvilken religion Konungen skall bekänna sig, vidare en annan paragraf angående tillsättande af erkebiskop och biskopar;

Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)

Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)

derjemte förekommer en paragraf angående tillsättande af regala pastorat, samt slutligen ännu en paragraf om kyrkans privilegier. Det är allt. Deremot innehåller regeringsformen i sjelfva verket ingenting om statskyrkans ställning i och förhållande till staten. Der finnes visserligen stadgadt, att ett kyrkomöte skall finnas, då ordet *kyrkomöte* finnes nämndt i 87 § 2 mom., 88 § och 114 §. Men regeringsformen innehåller icke det allra minsta derom, huru kyrkomötet skall vara sammansatt, ej heller det allra minsta om kyrkomötesförrordningen, hvilken förrordning är tillkommen i enlighet med sista punkten af 89 § regeringsformen och således är en *administrativ* författning och ingenting annat. — Som herrarne således kunna finna, är grundlagen ytterst ofullständig i afseende å statskyrkan. Då 1809 års regeringsform skrefs, var det ej heller nödigt att intaga något i grundlagen om statskyrkan, ty statskyrkan var då endast en viss sida af staten. Utträde ur statskyrkan var liktydigt med utträde ur staten, och sådant utträde bestraffades också med landsförvisning. Det var först kort tid innan nu gällande representationsskick infördes, som en förändring härutiinnan inträdde, och det är först på senare tider, som denna förändring har vidare utvecklats sig derhän, att vi numera i sjelfva verket hafva många kyrkor i staten.

Detta är ett förhållande, som man icke får förbise vid bedömandet af förevarande fråga, att man nemligen i sjelfva verket har att göra med en lagstiftning, som icke kan anses vara annat än ett provisorium. Och är det så, att statskyrkans män och vänner icke vilja göra något för att lösa denna fråga, torde de få finna sig uti att den ändock blir löst, och det kanske på ett sätt, hvarmed de icke hafva fulla skäl att vara belåtna. Om man ser på lagstiftningen i fråga, skall man finna, att den i sjelfva verket är en ny klut på ett gammalt kläde och en ny klut, som är så illa ditsatt, att den rent af uppmuntrar till bortrifvande. Jag tror verkligen, att denna vetorätt, sådan den nu är formulerad, icke innebär någon garanti eller är till något gagn för kyrkan. Skulle sådana förhållanden inträffa, att statskyrkan förlorade så mycket i lifskraft, att den icke längre vore en majoritetskyrka, att icke det svenska folkets flertal med kärlek slöte sig till densamma, då vore väl bibehållandet af statskyrkoinstitutionen i sjelfva verket förkastligt, och då borde väl den kyrkan ordnas sig på samma sätt som de kyrkor, hvilka nu äro minoritetskyrkor i staten. — Jag kan vidare icke heller finna, att kyrkomötets veto innebär något skydd för kyrkan, ty så länge kyrkan verkligen uppbäres af det svenska folket, är den tillräckligt starkt representerad i Riksdagen och kan der sätta sin vilja igenom. Skulle den deremot verkligen komma i en annan ställning i förhållande till detta svenska folk, hjälper icke kyrkomötets veto, ty detta veto blir då naturligtvis undanröjdt, och det ganska snart.

Jag tror därför, att det klokaste man kan göra i föreliggande fall är att såsom en *opinionsyttring* bifalla utskottets hemställan för att derigenom vinna hvad man vunnit t. ex. genom att bifalla förslaget om den kommunala rösträttens begränsning och förslaget om den politiska rösträttens utvidgning. Håller man på dermed tillräckligt länge, vinner man slutligen det resultatet, att regeringen tager saken om hand, och då kan man hafva anledning att hoppas, att man verkligen får ett förslag framlagdt till en slutlig lösning af frågan. Skulle detta icke inträffa, lärer väl frågan blifva löst ändock, om än antagligen på ett sätt, som för statskyrkans vänner blir mindre tillfredsställande, än om man nu söker framdrifva en åtgärd från vederbörandes sida.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Johnsson* i Bollnäs.

Herr Höjer: De tre förste talarne yrkade, som herrarne hört, afslag å utskottets hemställan. Jag skall å min sida be att få yrka bifall till denna hemställan med åberopande dels af den motivering, hvarå utskottet sjelft grundat densamma, dels ock af de skäl, som jag för egen del förut haft tillfälle att anföra uti ett annat sammanhang. Jag skulle för min del också önska, att kammaren år 1894 måtte upprepa det beslut, som kammaren fattade uti denna fråga åren 1882 och 1883. Det är visserligen sant, att tidsandan för närvarande blåser hårdt emot. Vi äro sedan några år tillbaka inne uti en retrograd rörelse, en betänklig retrograd rörelse, enligt min mening. Der fylka sig på högern, på yttersta högern icke blott de konservativa och de reaktionära, hvilka naturligtvis på grund af sina åsikter höra dit, utan äfven uti allt större och större massor dessa specialister uti den politiska rotationsteorien, dessa politiska meteorologer, som framför allt äro mycket ängsliga att efterse, från hvilket håll vinden blåser. Men å andra sidan har under de senaste åren, eller efter år 1883, åtskilligt inträffat, som borde förmå Andra Kammaren att, med ännu starkare skäl nu än senaste gången, för sin del votera afskaffandet af kyrkomötets vetorätt, och hvad som har inträffat, det är helt enkelt kyrkomötet år 1883, kyrkomötet år 1888 och sist och framför allt kyrkomötet år 1893, hvilket enligt mitt ringa förmenande ensamt borde hafva varit tillräckligt att omöjliggöra kyrkomötesinstitutionen i Sverige, och detta icke allenast på grund af de beslut, som detta kyrkomöte fattade, utan äfven på grund af åtskilligt, som kyrkomötet underlät — icke allenast därför, att detta kyrkomöte satte sitt bleklagda nej mot en för öfrigt mycket billig önskan, som Konung och Riksdag gemensamt hade uttalat, utan äfven därför, att kyrkomötet visade sig icke eus vara i stånd att iakttaga gränserna för sin egen befogenhet.

*Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)*

*Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.*

(Forts.)

Den förste ärade talaren, som uppträdde till försvar icke allenast för kyrkomötet såsom sådant, hvilket ingen anfallit, utan äfven för kyrkomötets vetorätt — denne ärade talare anförde åtskilliga skäl för bibehållande af denna vetorätt, hvilka jag för min del fann något besynnerliga. Han opponerade sig först mot utskottets motivering, der utskottet dragit upp den skilnad, som borde förefinnas i afseende å veto mellan å ena sidan en statskyrka, hvilken borde vara underkastad den vanliga lagstiftningen, och å andra sidan en frikyrka, hvilken helt naturligt borde ega rätt att lagstifta för sig sjelf. Den ärade representant, som jag nu åsyftar, sökte motivera sin åsigt dermed, att statskyrkan — om han än icke kunde förneka, att denna kyrka ändå är en statsinstitution — dock vore en statsinstitution uti väsentligt annan mening än andra statsinstitutioner, och för att stärka sin motivering kom han fram med det besynnerliga uttalandet, att religionen, människans förhållande till sin gud, det är icke någon statsinstitution. Ja, hvilken människa kan påstå det? Men jag ber den ärade representanten bemärka skilnaden mellan religion och statskyrka. Jag vill visst icke komma med ett så hädiskt påstående, som att religionen och statskyrkan icke hafva något med hvarandra att skaffa. Hvad jag dock påstår är det, att statskyrkan först och främst är en statsinstitution, så länge hon har den organisation, som hon för närvarande har, sina världsliga privilegier och sitt världsliga mångahanda uti åtskilliga andra stycken.

Herr Hammarskjöld fann det också vara en ren orimlighet, att det svenska kyrkomötet skulle sakna vetorätt. Jag vill då endast påminna om hvad vi alla veta, att uti andra protestantiska länder i Europa finnes icke något kyrkomöte, ännu mindre ett kyrkomöte, som har vetorätt gent emot den permanenta lagstiftande församlingen. Och om vi särskildt tänka på England, torde det vara alldeles gifvet, att det engelska parlamentets magt öfver den engelska statskyrkan, hvilken dock är ofantligt mycket mäktigare än vår — att, säger jag, denna parlamentets magt är vida större än den, som den svenska Riksdagen skulle få öfver den svenska statskyrkan, till och med om det svenska kyrkomötet komme att förlora sitt veto.

Herr Hammarskjöld ansåg också, att, om kyrkomötets veto borttoges, statskyrkan skulle komma i en ogynnsammare ställning än andra religionssamfund. Derpå vill jag svara, att om man borttog kyrkomötets veto, ja, om man till och med afskaffande hela kyrkomötet, så skulle väl i all rimlighets namn den svenska statskyrkan derigenom icke komma i en ogynnsammare ställning än den, hvaruti hon befann sig före år 1863. Och skulle denna statskyrka med sina rika dotationer, med sin prelatur och med sitt kolossala inflytande öfver vårt svenska folk ändå finna sin ställning vara så utomordentligt ogynsam, så finnes ett kardinal-

medel att komma ur denna ogynnsamma ställning till större frihet, till större magt och myndighet öfver sig sjelf, och det är helt enkelt att upplösa det band, som binder denna evangeliska landskyrka här i Sverige med den svenska staten.

Mig synes, mine herrar, att, noga öfverlagdt, det är svenska evangelisk-lutherska kyrkans sanna vänner, som just skola yrka på den reformering af svenska kyrkomötet, som skulle ligga deri, att man toge bort dess veto och på detta sätt minskade dess magt. Kyrkomötet är icke till för sin egen skull, icke för sina medlemmars nöje och uppbyggelse, utan det är till »för befrämjande af kyrkans sanna intressen», som det står i utskottets motivering. Min öfvertygelse såsom mångas är, att detta svenska kyrkomöte, af skäl jag haft tillfälle att förut anföra, icke har tillgodosett kyrkans sanna intressen och, såsom detta kyrkomöte är sammansatt, icke heller kommer att tillgodose dessa intressen, framför allt om detta kyrkomöte kommer att behålla sitt veto.

Herr Hammarskjöld — jag vill icke säga, att han uttalade någon förolämpning mot Andra Kammaren, men han kom med en ganska märklig hemställan till kammaren, då han stälde till kammaren den frågan, om vi skulle kunna anse oss i samma mån som kyrkomötet tillgodose eller förstå den svenska kyrkans sanna bästa. Derpå får jag upprigtigt svara den högt ärade representanten, att jag tror, att det skulle vara mycket illa stäldt med Andra Kammarens intresse för den svenska statskyrkan, om den icke skulle kunna i det fallet våga täfla och till och med våga tänka, att den öfverträffade det svenska kyrkomötet.

Det var en vän till mig, som under kyrkomötets sammanvaro i höstas yttrade följande något drastiska ord: »Om den svenska statskyrkans fiender skulle önska någonting, så vore det visserligen, att det svenska kyrkomötet skulle bestå i sitt nuvarande skick och med sin nuvarande magt och myndighet, ty några sådana kyrkomöten, som detta, och några sådana uppsättningar af den svenska kyrkans biskopar, som den vi nu hafva — och den svenska kyrkan skall stå på hufvudet!»

Jag vill visst icke i allt göra hans ord till mina, men jag får uttala som min tanke, att om icke den svenska statskyrkan å sin sida och det svenska kyrkomötets prelatensiska representeranter å den andra sidan slå in på en annan väg och erkänna, att tidens friska vindar behöfva blåsa äfven genom den svenska statskyrkan och det svenska kyrkomötet, så torde det på längden komma att gå illa icke allenast med kyrkomötet, utan äfven med den svenska statskyrkan.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Wallbom: Jag tror, att herrarne vore bäst nöjda, om jag blott yrkade bifall till utskottets förslag. Men jag skall an hålla att dock få säga några ord.

*Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)*

Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)

Herr Redelius frågade: »hvad är religionsfrihet?» Ja, mine herrar, vi kanske icke hade så mycket emot tvånget i öfrigt, som statskyrkan lägger på oss. Men det är ett, som vi känna som ett mycket hårdt tvång. Det är, att om vi gå ut ur statskyrkan, behåller hon våra egodelar qvar, d. v. s. presterna taga ändå ut sin lön af oss.

Herr Redelius sade, att presterskapet har gjort så mycket för att uppehålla staten. Ja, om den saken står man ofta tviflande. Historien påvisar många gånger, att presterna hafva gått såsom ledare, när det gällt att vilja störtl fosterlandet. Jag säger icke, att de gjort det jemt. Men de hafva deltagit lika mycket i den rörelsen som någon annan korporation i landet, så att de skola icke taga all heder till sig, därför att landet står der det står.

Herr Redelius talade om att kyrkomötet hade afslagit den fråga, som gick igenom vid 1893 års riksdag, och att denna fråga ej hade så stor betydelse. Det gälde nemligen kyrkolagens 1 §. Men, mine herrar, hvarför afslog kyrkomötet den? Folket i landsorten har den uppfattningen, att det var egentligen därför, att det ville hafva qvar magten öfver oss.

Herr Redelius sade också, att det är nödvändigt, att presterna få lagstifta i fråga om det kyrkliga. Ja, på det vill jag svara, att häradshöfdingarne skulle kunna komma och säga: »Det är nödvändigt, att vi få skrifva lagarne för Sverige, ty det begripa vi bäst.» Detta sista må ju vara sant, men vi vilja nog ock vara med om den lagstiftningen. Krigsmagten skulle kunna komma och säga: »Vi vilja stifta lagar för krigsmagten, ty det begripa vi.» Men jag antager, att sin andel i den magten vill ej herr Redelius släppa ifrån sig. Skollärarne kunna komma och säga: »Vi vilja hafva vetorätt.» Det skulle kunna hafva sin betydelse lika mycket som kyrkomötets. Jag tror icke, att det skulle vara mera till skada, att de hade sådan rätt, än att presterna hafva en sådan.

Jag tager mig således friheten, herr talman, än yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hazén: När det är fråga om en grundlagsförändring, bör denna motiveras genom att vara nyttig eller nödvändig. Den nu föreslagna är enligt mitt förmenande hvarken nyttig eller nödvändig. Den är det icke för den evangelisk-lutherska kyrkan, hvilken större delen af oss och det öfvervägande flertalet af svenska folket tillhör. Ty hvad vår lutherska kyrka behöfver, det är icke större beroende af staten, utan, såsom förut blifvit yttradt, större frihet och sjelfständighet att ordna sina inre angelägenheter; och jag vill hoppas och önska, att utvecklingen mer och mer må gå åt det hållet.

Ej heller för Riksdagen kan den föreslagna förändringen sägas vara nyttig eller nödvändig. Den är ej nyttig för Riks-

dagen — ty denna skulle derigenom ännu mer förvandlas till ett kyrkomöte; och då det blefve fråga om riksdagsprogrammet, skulle den religiösa frågan få en ännu mera framskjuten ställning, hvarigenom lidelserna vid riksdagsmannaval skulle blifva ännu svårare, striderna ännu väldigare. Ty den religiösa frågan är ändock en eld, som icke kan lemna oss oberörda.

*Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)*

Nödvändig är ej heller denna förändring för Riksdagen — ty vill Riksdagen göra den evangelisk-lutherska kyrkan godt, har den så stor magt dertill, att den ej kan sägas vara i någon mån bunden, och jag är fullt förvissad, att alla lutherska kyrkans vänner skulle med glädje och tacksamhet se, att den magten blefve dertill använd. Och vill Riksdagen använda sin magt till att förhindra omogna planer och beslut — de må komma från det ena eller andra hållet — så ligger det ock i dess händer. Alltså: härutinnan är den föreslagna förändringen hvarken nyttig eller nödvändig.

Men — säger man — denna motion, så väl som konstitutionsutskottets utlåtande, har kommit till för att »pricka» kyrkomötet för dess konservativa hållning. Ja, med afseende på detta kunna meningarna vara mycket delade. Vi lefva i en brytnings-tid, då det är ett ofantligt afstånd ej minst inom kyrkan mellan den yttersta högern och den yttersta vestern; och det behöfves under sådana brytningstider stor varsamhet och försigtighet. Denna tid är ej ännu mogen för några egentliga reformer på det kyrkliga området, ty meningarna ligga så långt ifrån hvarandra. Jag vill gerna medgifva, att äfven inom den trädgård, som heter den kyrkliga lagstiftningen, behöfver saxen komma till användning. Men om man menar, att kyrkomötet klipper för litet och att det derigenom blir för liten utveckling, så befarar jag för min del högeligen, att, om konstitutionsutskottet finge den saxen i sina händer, det skulle klippa alltför nära roten, så att det kanske ej blefve mera qvar än den visnande stubben.

I öfrigt är det en gerning, för hvilken man mycket hårdt tadlar kyrkomötet, ja som är rent af en synd på dess register — nemligen att det inlade sitt veto i bekännelsefrågan. Derom äro nu ock meningarna mycket delade. Det är många, som beklaga detta. Men det är också många, så väl bland präster som lekmän, som tackat Gud, må jag säga, och känt en varm glädje i sina hjertan, då kyrkomötet, oaktadt all den påtryckning som förefans, hade inom sig den sedliga kraft, att det på grund af förefintliga sakförhållanden verkligen kom till det beslutet att blifva bekännelsen troget. Jag för min ringa del må säga, att jag känt en djup tacksamhet i mitt hjerta med anledning af det oväntade beslut, som kom här uppifrån Stockholm. Och hvarför har jag gjort det? Jag rår icke för det sjelf. Jag har icke gjort annat än läst vår kyrkas samfundsbok. Derunder har den blifvit min välgörare och vän, och en välgörare och vän skall man icke

Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)

blygas för, äfven om man står på en plats, der den vännen tadlas och lastas, ja der det rent af räknas som ett brott, att man vågat taga den gamla vännen och välgöraren under sina vingars skugga. Detta bekänner jag ödmjukt. Och jag tror, att denna vår gamla samfundsbok, som inom sig gömmer det evangelium, som flödade fram genom den lutherska reformationen, ännu skulle kunna vara till nytta för det svenska folket; och om den vännen hade fått vandra ibland oss icke såsom en främling utan såsom en vän, skulle mycket vara förebyggt af strider och spörsmål och frågor, som nu lefva bland folket. Vi skulle vara förskonade från många frågetecken. Den har löst många frågetecken i mitt hjerta. Derför — huru än den vännen lastas, jag välsignar den. Jag kan icke klandra kyrkomötet för dess åtgörande utan att dermed också klandra en del af min egen lifshistoria. Det må vara min egen uppfattning; men det är dock så.

Nu har man gått så långt, att man sagt, att genom regeringsformens stadgande vore redan första § i kyrkolagen upphäfd. Det har blifvit sagdt och återigen sagdt, till dess man börjat tro, att det är ett axiom. Men det är ej något axiom. Ty om man läser i 1809 års protokoll, ser man att 1809 års män icke visste af något sådant. Jag tänker t. ex. på biskop Carl von Rosenstein, som var medlem af konstitutionsutskottet. Då det var fråga om 86 § rörande tryckfrihetens ordnande, och förslag var väckt om inrättande af en teologisk censur, yttrade han, att man måste göra skilnad mellan religionsskrifter för skolor och uppbyggelser och sådana, som stå i samband med den vetenskapliga odlingen. I sammanhang härmed sade han: »Som luthersk *prest* handlar jag brottsligt, om jag inom den församling, hvars värd blifvit mig anförtrodd, från predikstolen eller vid katekisationen utbreder satser, som strida emot den rena evangeliska läran, sådan den i våra *symboliska böcker* blifvit förklarad. Men hvilken *teolog* vill vid en vetenskaplig förklaring af religionens dogmer se sig genom lag bunden just vid de för nära 300 år sedan antagna symboliska uttryck?» För öfrigt, hvarken vänner eller fiender till vår lutherska kyrka hafva gifvit oss bättre böcker än dessa. Detta må nu vara nog sagdt för att i den delen taga en gammal för mig dyrbar vän och välgörare i försvar.

I öfrigt, mer än 300 år har nu unionen bestått mellan den svenska staten och den evangelisk-lutherska kyrkan; och kyrkan må lastas huru mycket som helst — jag tror dock, att den, som vill vara ärlig emot vårt folks historia, skall nödgas medgifva, att hon gjort en god insats. Såsom den lutherska kyrkan står i stor tacksamhetsskuld till staten, icke minst från den ekonomiska sidan — hvilket jag villigt och tacksamt vill erkänna — så må vi ock vara försäkrade om, att till denna kyrkas lifsprincip hör att befruktande och välsignande inverka på staten i det stora hela och dess institutioner. Icke blott de höga, utan den lutherska

kyrkans fromme i dalarne bära oss på sina förböner — derom är jag förvissad. Icke blott bland biskoparne och de store, utan bland hyddornas ringa invånare hafva vi ännu många fromma lutheraner; och derifrån utgår en stor välsignelse. Men skall unionen ega bestånd, måste vi noga taga vara på unionsakten. Vi hafva ju den stora skandinaviska unionsakten. Vi känna smärta och sorg öfver de många strider, som dermed äro förknippade, därför att man trycker och trycker på unionsbestämmelserna; vi vilja, att de skola respekteras. Må vi se till, att unionsakten inom våra egna landamären, på ett så finkänsligt och grannliga område som den lutherska kyrkans, må väl häfdas, så att icke den svagares rätt undertryckes eller förtrampas, därför att han är den svagare. Allra minst bör det ske från den fraktion inom svenska Riksdagen, som står under den liberala fanan.

På grund af hvad jag anför, kan jag ej annat än yrka afslag på utskottets här gjorda hemställan.

Herr Redelius: Herrarne torde ursäktas, att jag anser mig uppkallad af herr Wallboms anförande och vill svara ett par ord derpå.

Jag vill ingalunda missbruka kammarens tålmod med att taga presterskapet i försvar, ty derom handlar icke föreliggande fråga. Kunna vi icke försvara oss på annat sätt, må vi låta försvaret vara.

Men i en punkt anser jag mig dock böra beivra honom, nemligen då han påstod, att jag skulle hafva sagt, att presterskapet borde få lagstifta för kyrkan.

Sådana ord kännas jag icke vid såsom mina! Men jag förmodar att uttrycket från denne talares mun kom af en viss sammanblandning, som icke är sällsynt icke ens här i kammaren, mellan presterskapet och kyrkan. Jag ber i detta hänseende få säga, att jag trodde det var allom veterligt, och att vi borde vara ense derom, att svenska kyrkan är svenska menigheten först och främst. Den består af svenska folket, för så vidt det vill räkna sig till svenska statskyrkan, och presterskapet är dess tjänare. Kyrkomötet, om hvars vetorätt vi talat, består icke blott af prester, äfven om en fjerdedel af mötets medlemmar äro själfskrifna bland presterskapet och det eger rättighet att välja 13 af de 60 ledamöterna. Jag vill endast erinra om detta förhållande. Sålunda är det icke presterskapet, som der har beslutanderätt.

Dessutom, medan jag har ordet, skall jag be att med några ord få besvara herr Ljungman. Han talade om en omorganisation af kyrkomötet och en reglering af förhållandet mellan statsamfundet såsom sådant, å ena sidan, och kyrkosamfundet, å den andra. Ja, en sådan omorganisatien kan jag vara med om, och jag tror, att det kan ske så, att äfven jag skulle kunna vara med om vetorättens borttagande, om man nemligen skulle vilja ordna

*Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)*

Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)

saken på det sättet, att lagstiftningen och beslutanderätten om kyrkans egna angelägenheter öfverlättes till kyrkans representation och till Konungen samfäldt med uteslutande af Riksdagen. Men om något sådant skulle på allvar komma i fråga, så tager jag för min del alldeles för gifvet, att det kan icke väntas komma från kyrkomötet. Ty om det toge sig för det osannolika, som i mitt tycke icke kan väntas, att det nemligen framkommer med något förslag till grundlagsändring i den rigtningen, så tror jag att herr Höjer skulle hafva *mera* skäl till det yttrande, som han nyss fälde, nemligen att kyrkomötet skulle visat brist på förmåga att iakttaga gränsen för sin befogenhet. Jag tror icke, att denna kammare skulle tillerkänna hvarken presterna sjelfva eller kyrkans representation, kyrkomötet, att hafva en sådan rätt att framställa ett dylikt förslag. Derför tror jag mig i detta hänseende nödsakad att motsäga min vän Ljungman, då han ville, att detta förslag skulle antagas »såsom en opinionsyttring» och för att »framdrifva» en åtgärd i den rigtning, som han skulle anse önskvärd. Om man vill framdrifva en sådan, må man drifva på *Riksdagen* och dess *Andra Kammare* särskildt. Jag tror icke, att det skall möta så synnerligen stora svårigheter att få kyrkans representation att taga ett förslag i den rigtning i allvarligt öfvervägande. För min ringa del har jag sökt här i Riksdagen komma med förslag att reformera kyrkomötet i den rigtning att göra lekmännens antal till dubbelt mot presternas, just för att man icke skulle kunna säga, att kyrkomötet är lika med ett prestmöte. — Vi hafva prestmöten, det är en annan sak, men kyrkomötet är intet sådant. Vill man ordna det så, att det får en bättre representation, som skulle i många stycken kunna bättre motsvara svenska folkets önsknningar, så gerna för mig. Jag skall icke motsätta mig det. Men att, som saken nu är, söka få fram reformering i detta fall med att taga bort den smula magt, som kyrkomötet i detta afseende har, finner jag icke vara något förnuftigt.

Jag vidhåller mitt förut gjorda yrkande.

Herr Waldenström: De kyrkliga strider, i hvilka jag under de sista tjugåren personligen varit invecklad, och hvilka jag sjelf till väsentlig del har förorsakat, hafva gjort, att jag naturligtvis icke känner mig synnerligen varmt fästad vid den svenska statskyrkan. Men de konflikter, som af dessa strider varit en följd och som vållat mig många obehag, hafva dock aldrig kunnat — och jag hoppas att de aldrig heller skola kunna — förmå mig att gå in på den motion, som här föreligger. Jag vill icke göra statskyrkan orätt, äfven om jag skulle kunna visa, att hon i många stycken gjort de frikyrkliga orätt. Man bör lika litet i detta som i andra fall löna orätt med orätt.

Jag vill alls icke hålla något loftal öfver kyrkomötet; jag har aldrig heller gjort det. Ingen kan djupare än jag beklaga

den ställning, som kyrkomötet och särskildt det senaste intagit. Men detta allt oakadt anser jag, att det är orimligt att frångå det den rätt till veto mot Riksdagen, som det för närvarande har i rent kyrkliga frågor.

Man kan disputeras om huru vida det är lämpligt eller icke lämpligt att hafva en statskyrka, det medgifver jag. I en sådan diskussion skulle kanske äfven jag komma att uttala mig emot statskyrkan. Men *skall* man hafva en statskyrka, så *måste* man medgifva denna kyrka rätt att gent mot Riksdagen värna sig sjelf, sin bekännelse, sin kult och inre ordning, äfven om hennes bekännelse skulle i vissa punkter vara i strid mot *min* personliga öfvertygelse samt hennes kult och inre ordning af den beskaffenhet, att *jag* skulle önska, att de vore annorlunda. På frikyrkligt håll, der man alltjemt under tiotal af år yrkat på rättvisa från statskyrkans sida, anser jag, att man bör vara villig att sjelf gifva statskyrkan samma rättvisa. Vi må komma i håg, att Riksdagen kan vara sammansatt icke allenast af lutheraner, utan äfven af katoliker, judar och dissenter. Vore det då rimligt, vore det rättvist, att en så sammansatt Riksdag skulle stifta lagar för den *lutherska* kyrkans bekännelse och kult, utan att denna kyrka skulle hafva rättighet att genom sin representation, när den funne sig dertill föranlåten, säga nej? Jag menar, att det skall finnas så mycken rättskänsla hos Andra Kammarens ledamöter, att de icke skola kunna gifva mer än *ett* svar på denna fråga.

För min del tycker jag, att det vore godt, om kyrkomötet vore i åtskilliga stycken annorlunda inrättadt, än det är. Jag anser det t. ex. lika orimligt, att biskoparne skola vara sjelfskrifna kyrkomötesmedlemmar, som jag skulle anse det vara orimligt, om Sveriges landshöfdingar vore sjelfskrifna ledamöter af Riksdagen. Jag anser det vidare alldeles orimligt, att antalet af lekmännens och presterskapets ombud vid kyrkomötet skall vara genom lag bestämdt till samma siffra. Mycket annat kunde ock vara att säga om kyrkomötets sammansättning, men här är nu icke fråga om den saken, utan om sjelfva *kyrkomötets idé*, dess ställning och betydelse såsom den svensk-lutherska kyrkans lagliga representation. Och det är en helt annan sak.

Många af statskyrkans egna varmaste vänner hafva lifligt beklagat den ståndpunkt, som särskildt det senaste kyrkomötet intog. Herrarne torde erinra sig de ord, hvilka dess vice ordförande, biskop Rundgren, uttalade till ordföranden, då mötet slutade. Han sade bland annat ungefär de orden, att detta kyrkomöte hade visat, att det aldrig varit sant hvad som yttrades på Upsala möte år 1593: »Nu är Sverige vordet en man, och alle hafve vi en Herre och en Gud».

Jag skall nu be att få fästa mig något dels vid motionens innehåll, dels vid utskottets betänkande.

*Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)*

Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)

Motionären gör en jämförelse mellan kyrkomötet och det gamla presteståndet samt anser, att kyrkomötet icke borde hafva något mer att säga, än hvad presteståndet under den gamla representationstiden hade. Han förbiser dervid en mycket vigtig omständighet, nemligen att presteståndet och kyrkomötet äro två väsentligt olika saker. Presteståndet bestod endast af prester. Kyrkomötet åter består af prester och lekmän. Han säger vidare, att statskyrkan är en *statsinstitution*. Jag tror icke, att man kan med sanning säga så. *Kyrkans förening med staten* må vara en *statshandling*: men *den med staten förenade kyrkan* är icke dermed en *statsinstitution*. När Konstantin den store förklarade kristendomen för statsreligion i det romerska riket, då blef den kristna kyrkan en *statskyrka*. Hennes förbindande med staten var således visserligen en *statsåtgärd*, men derigenom blef *icke kyrkan* såsom sådan, ehuru förbunden med staten, en *statsinstitution*. Jag tror, att det är viktigt, att man iakttager denna skilnad. Den synes mig ock ganska enkel.

Motionären säger, att 1893 års kyrkomöte har *utöfvat sin veto-rätt »på ett gent emot både Konung och Riksdag synnerligen utmanande sätt»*. För att styrka detta behöfver han »endast hänvisa till det *tvåra afslag*, som kyrkomötet satte mot den af Riksdagen bifallna kongl. propositionen om ändring af kap. 1 § 1 kyrkolagen». Jag vet icke af, att det afslag, som kyrkomötet der gaf, var mera tvärt än alla andra afslag, som gifvits vare sig af kyrkomötet eller af Riksdagen eller af endera af Riksdagens kamrar. Jag tror icke heller, att man med något skäl kan kalla det för ett *synnerligen utmanande* afslag. Jag ville tvertom säga raka motsatsen: ty detta afslag skedde med en ytterst ringa pluralitet. Jag vill minnas, att det var med allenast två rösters öfvervigt. Om det varit enhälligt eller haft en majoritet, mot hvilken stått en minoritet på endast 2—3 röster, då hade man kanske haft skäl att se något utmanande deri; men när det nu skedde med en så ytterst ringa majoritet som ett par röster, då tycker jag, att man icke har någon rättighet att kalla det utmanande.

Motionären säger vidare, att *Riksdagens beslut »åsyftade att vinna reda och enkelhet i bestämmelserna om hvad med svenska kyrkans lära bör förstås»*. Herrarne må icke räkna mig det till last, om jag vågar betvifla, att den ärade motionären, herr Wallbom, har mycket reda på innehållet vare sig af Augsбургiska bekännelsen eller af de öfriga symboliska böckerna, eller eger förmåga att bedöma den verkan, som Riksdagens beslut skulle hafva haft, om icke kyrkomötet lagt sitt veto deremot. Öfver hufvud taget dristar jag till och med betvifla, att det inom denna kammare finnes någon vidare grundlig insigt i den svenska kyrkans symboliska böcker och deras lära. Jag tror, att om man anställde en examen i det afseendet, så skulle det icke finnas många af Andra Kammarens ledamöter, som kunde ens

räkna upp de symboliska böckerna, mycket mindre på något så när nöjaktigt sätt redogöra för hvad de innehålla. Jag kan därför icke tillmätta detta skäl af motionären något synnerligt värde.

Att nu kyrkomötet också beslöt en skrifvelse till Kongl. Maj:t om det förfarande, som bör iakttagas, då skollärarinna träder i gifte — ja, det må nu vara, att kyrkomötet dermed, såsom motionären påstår, öfverträdt gränsen för sin befogenhet, för så vidt man nemligen skall anse, att kyrkomötet icke har rättighet att till Kongl. Maj:t ingå med en petition i en fråga, som rör folkskolan. Det kan dock vara, minst sagdt, tvifvel underkastadt äfven det. Och i hvad fall som helst kan väl ingenting vara orimligare än att för en sådan petitions skull beröfva kyrkomötet dess vetorätt.

Hvad nu beträffar utskottets eget betänkande, så må jag säga, att jag lifligt beklagar det sätt, hvarpå detta betänkande är skrifvet; ty det är då alldeles visst, att det icke är egnadt att befordra en lycklig lösning af saken att skrifva ett sådant betänkande. Det har också dess bättre funnits tvenne af konstitutionsutskottets ledamöter från denna kammare, som reserverat sig mot motiveringen.

Efter detta anhåller jag att få påpeka en annan sak. När man talar om, att kyrkomötet intagit en så ytterst konservativ och reaktionär ställning, då frågas med skäl: Hvad hafva de liberale, de i kyrkligt afseende liberale, egentligen gjort, för att kyrkomötets sammansättning skulle få en liberal karakter? Så vidt jag vet, hafva de kyrkligt liberale öfver hela landet så godt som enhälligt afhållit sig från allt deltagande i valen till 1893 års kyrkomöte. Men om de lemnat dessa val helt och hållet åt de konservative, så hafva de ingen anledning att klaga deröfver, att de, *konservative* valt *konservativt*. Man har från de liberales sida ingen rättighet att fordra, att de *konservative* skola välja *liberalt*. Nu säger man kanske: »Ja, hvad hade det utträttat, om de liberale deltagit i kyrkomötesvalen? Jag tror, att det hade utträttat stora ting. Två eller tre af kyrkomötets viktigaste beslut afgjordes nemligen med en å två rösters pluralitet i konservativ rigtning. Tro icke herrarne, att, om de kyrkligt liberale med kraft deltagit i kyrkomötesvalen, dessa beslut skulle hafva utfallit i en annan rigtning? Jag för min del är alldeles öfvertygad derom. Men, jag upprepar det ännu en gång, har jag icke alls befattat mig med valen till kyrkomötet, så har jag ingen rättighet att klaga deröfver, att kyrkomötets sammansättning icke blifvit sådan, som jag skulle hafva önskat. Den rättvisan måste man ändtligen göra.

Herr Ljungman sade rätt, att 87 § af regeringsformen är mycket otillfredsställande, samt att det förslag, som motionären framställt och utskottet tillstyrkt, också är mycket otillfredsställande;

Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)

Om ändrad
lydelse af
§ 87: 2
regerings-
formen.
(Forts.)

men han ville ändå, att man skulle antaga utskottets förslag såsom en opinionsyttring. För min del anser jag, att Andra Kammaren väl må, när Första Kammaren afslagit ett lagförslag, antaga samma förslag såsom en opinionsyttring, *i fall nemligen kammaren verkligen vill hafva detta förslag upphöjdt till lag*. Men der emot anser jag, att det skulle vara alldeles ovärdigt Andra Kammaren att, bara för att få afgifva en opinionsyttring, antaga ett förslag, som kammaren sjelf icke positivt ville hafva. Herr Ljungman trodde, att man derigenom skulle kunna förmå regeringen att taga frågan om hand. Jag tror det icke. Det målet vinnes då bättre derigenom, att Riksdagen besluter en skrifvelse till Kongl. Maj:t i angifvet syfte. Men icke komme man att utöfva något tryck på regeringen genom att antaga detta förslag, som för resten Första Kammaren med så stor majoritet afslagit.

Herr talman! Under sådana förhållanden skall det vara klart, att jag måste från min ståndpunkt yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Ljungman: Jag skall be att mot den siste talaren få anföra det, att man helt visst kan såsom en verksam *opinionsyttring* antaga en formulering af en lagparagraf, då formuleringen i sjelfva verket innebär en *nödfallsutväg* till frågans lösning, för den händelse att vederbörande skulle ställa sig alldeles likgiltiga gent emot samma lösning. Emellertid hoppas jag, att kammaren här i denna fråga skall, lika väl som den gjort i afseende på den kommunala rösträttens begränsning och den politiska rösträttens utvidgning, verkligen kunna vinna något äfven genom att antaga ett förslag, som är ganska ofullständigt och långt ifrån tillfredsställande.

Jag skall därför än en gång hemställa om bifall.

Herr Waldenström: Gent emot hvad herr Ljungman nu yttrade vill jag säga, att man nog *kan* göra det. Det var icke heller derom jag talade. Men enligt min öfvertygelse *bör* man icke göra det, för så vidt man icke vill att det förslag, man antager, skall blifva positiv lag.

Öfverläggningen var slutad. Enligt de gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag å nämnda hemställan och den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef emellertid begärd, i följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som afslår konstitutionsutskottets i utlåtandet n:o 9 gjorda hemställan, och herr Wallboms i ämnet väckta motion, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets omförmälda hemställan.

Voteringen utföll med 119 ja och 82 nej; hvadan kammaren beslutat enligt ja-propositionens innehåll.

§ 12.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande n:o 18, i anledning af väckt motion om bestämmande af en bevillningsafgift för riddare- och kommandörsvärdighet.

Utskottet hemställde, att berörda, inom Andra Kammaren af herr *P. Waldenström* afgifna motion, n:o 29, icke måtte till någon Riksdagens vidare åtgärd föranleda.

Ordet begärdes af

Herr Waldenström, som anförde: Då utskottet i motiven till sitt afstyrkande af min motion sagt, att utskottet anser sig kunna med visshet antaga att, sedan uppmärksamheten blifvit fäst på det af mig påpekade missförhållandet, Kongl. Maj:t icke skall underlåta att vidtaga erforderliga åtgärder, hvarigenom ändring häri kan vinnas, och då jag själf är af samma åsigt som utskottet i detta hänseende, så kan jag mycket väl nöja mig med att motionen icke föranleder till någon vidare åtgärd än detta uttalande från kammarens sida. Jag yrkar således bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Efter föredragning af Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 24, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utfärdande af bestämmedelse rörande undersökning af sinnessjuka m. m. biföll kammaren hvad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

Detta beslut skulle, jemlikt föreskriften i § 63 mom. 3 riksdagsordningen, medelst utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 14.

Om beloppet af den afgift, som bör för denaturering af bränvin erläggas. Härefter föredrogs bevillningsutskottets betänkande, n:o 19, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till bestämmelser i fråga om beloppet af den afgift, som bör för denaturering af bränvin erläggas.

Utskottet hemställde, att Kongl. Maj:ts förevarande proposition måtte af Riksdagen bifallas.

Häremot hade i en vid betänkandet fogad reservation herr J. H. G. Fredholm föreslagit:

dels att Riksdagen behagade bifalla den af Kongl. Maj:t föreslagna förändrade lydelsen af § 10 mom. 4 i förordningen angående tillverkning af bränvin den 13 juli 1887, sådant nämnda moment lyder enligt kungörelsen den 10 oktober 1890, att lända till efterrättelse under året 1895;

dels att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det tacktes Kongl. Maj:t att för nästkommande Riksdag framlägga förslag till förordning angående denaturering af bränvin.

I fråga härom anförde:

Herr J. H. G. Fredholm: Med den brådska, som är kännetecknande för de senare dagarnes riksdagsförhandlingar, är det lofligt att antaga, att icke många af kammarens ledamöter tagit kännedom om den reservation, som jag fogat vid föreliggande utskottsbetänkande. Den synpunkt, ur hvilken jag i reservationen betraktat såväl Kongl. Maj:ts proposition som utskottets hemställan, synes mig likväl vara förtjent af att af kammaren beaktas, och därför skall jag tillåta mig att helt kort beröra denatureringslagstiftningen och hvad dermed eger sammanhang.

Då denaturering af bränvin infördes här i landet år 1887, saknade man kännedom och inhemsk erfarenhet om huru dermed rätteligen skulle förfaras, och då var det helt naturligt, att Riksdagen bemyndigade Kongl. Maj:t att träffa de bestämmelser han ansåg för ändamålet nödiga. Detta bemyndigande gafs Kongl. Maj:t genom en ändring af § 10 i förordningen om tillverkning af bränvin. År 1890 förnyades detta bemyndigande, hvarigenom Kongl. Maj:t har rättighet att under de villkor och den kontroll, som han vill föreskrifva, träffa de bestämmelser, som äro att uppfylla, då man skall denaturera bränvin. Alla föreskrifter rörande denatureringen förekomma i en kongl. förordning om denaturering af bränvin, hvilken Kongl. Maj:t på egen hand utfärdat. Nu har i denna Kongl. Maj:ts lagstiftningsrätt skett den begränsning, att i fråga om afgiften för denaturering skall Riksdagen hafva en medbestämmanderätt, men hvad beträffar allt det öfriga, som den kongl. förordningen innehåller, innebär utskottets hemställan, att

Kongl. Maj:t fortfarande som hittills skall hafva rätt att lagstifta hur han behagar.

Det är dock ett ganska viktigt lagstiftningsområde Riksdagen på det sättet upplåter åt Kongl. Maj:ts lagstiftningsrätt. Det gäller sättet hvarpå denatureringen skall försiggå, villkoren för kontrollen, kontrollkostnaderna och straffbestämmelserna för öfverträdelse af förordningens föreskrifter. Bland dessa områden för Kongl. Maj:ts lagstiftningsrätt har utskottet särskildt fäst sig vid kontrollkostnaderna och uttalat såsom önskvärdt, att en förändring skulle ske i arfvodesbeloppen både med afseende på dessas storlek och jemnare fördelning. Det vill likväl synas mig, som om det skulle hafva varit af lika stor vikt, att äfven de andra områdena gjordes till föremål för Riksdagens pröfning.

Det är visserligen sant, att kontrollkostnaderna ställa sig ovanligt höga. Man finner af den tabell, som åtföljer utskottets betänkande, att kontrollörsarfvodena äro beräknade att utgå med 2 öre för hvarje liter denaturerad brännvin, och att således, då ett stort antal liter på en gång denatureras, komma på det sättet kontrollörsarfvodena att ställa sig mycket höga. Deri har man nu gjort den begränsning, att de icke på något förrättningsställe få öfverskrida 1,200 kr. Den gränsen uppnås, då ett antal af 60,000 liter denatureras. Således om denatureringen uppgår till mer än 60,000 liter, blir lika fullt kontrollörsarfvodet icke mer än 1,200 kr. Ett sådant kontrollantsarfvode är dock lika stort som ett riksdagsmanjaarfvode, men denatureringskontrollantens besvär för att intjena sitt arfvode inskränker sig till tolf förrättningar om året. Endast på grund af denna upplysning kan man dock icke få någon rätt uppfattning om arbetets storlek; men om man tillika vet, att en sådan denatureringsförrättning tager i anspråk ungefär en tid af två timmar, så är det uppenbart, att om Riksdagen haft om hand att bestämma arfvodena, skulle de icke hafva blifvit så höga som nu är förhållandet.

En icke mindre viktig synpunkt är, att denna förordning om denaturering af brännvin utgör en integrerande del af brännvinslagstiftningen i sin helhet, och då denna lagstiftning ligger under Riksdagens, om jag så får säga, domvärjo, så synes mig, att man icke bör bortskära någon del deraf och överlemna den åt Kongl. Maj:t att på det området ensam lagstifta. Det är för den skull som jag reserverat mig för att söka åt Riksdagen återbörda lagstiftningsrätten på denna del af brännvinslagstiftningsområdet. Jag har ansett, att man för närvarande bör godkänna hvad Kongl. Maj:t föreslagit och utskottet tillstyrkt, nemligen en nedsättning af denatureringsafgiften till två öre, men jag har trott det vara tillräckligt, om Riksdagen stadgade detta att lända till efterrättelse under nästa år, men tillika anhöll, att Kongl. Maj:t ville till nästkommande Riksdag framlägga förslag till förordning angående denaturering af brännvin. Riksdagen blefve då satt i

Om beloppet af den afgift, som bör för denaturering af brännvin erläggas.

(Forts.)

Om beloppet tillfälle att taga i betraktande de villkor och den kontroll, som af den afgift, Kongl. Maj:t kunde finna lämpligt att i förordningen föreskrifva. som bör för denaturering af bränvin Hvad jag på det viset tillåtit mig att hemställa är icke något nytt. Det är alldeles detsamma, som denna kammare gjorde 1890, då Kongl. Maj:t föreslagit, att Riksdagen skulle åt Kongl. Maj:t gifva i uppdrag att bestämma afgifterna. Då det ärendet behandlades här i kammaren, tillstyrktes Kongl. Maj:ts proposition för det nästföljande året, men tillika beslöt denna kammare att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om att få ett förslag icke blott, såsom Första Kammaren begärde, om denatureringsavgiftens storlek, utan också om arfvodet för kontrollen.

(Forts.)

På grund af hvad jag nu anført tillåter jag mig yrka bifall till min reservation.

Herr Wijkander: Jag skall be att få göra några invändningar mot det, som af den sista talaren anförts, dels ur formel och dels ur mera saklig synpunkt.

Hvad först formen beträffar, så framhöll den siste talaren, att uti 1890 års förordning bestämdes att såsom afgift för denaturering skulle utgå det belopp, som af Kongl. Maj:t bestämdes, inen samtidigt begärde Riksdagen, att Kongl. Maj:t skulle inkomma med förslag till storleken af denna afgift. Nu har Kongl. Maj:t framlagt ett sådant förslag och hemställer, att Riksdagen skall besluta, att afgift för denatureringen skall utgå med två öre för hvarje liter bränvin af normalstyrka. Detta har af bevillningsutskottet tillstyrkts och är redan antaget af Första Kammaren. Nu hemställer reservanten, att Andra Kammaren för sin del skulle besluta, att detta skulle gälla endast under nästa år, år 1895, och dessutom föreslår han, såsom reservant i utskottet, att Riksdagen skulle aflåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t ville för nästa Riksdag framlägga förslag till förordning angående denaturering af bränvin.

Hvad först detta tillägg beträffar, så har jag för min del svårt att tro, att en reservant inom utskottet ens har rätt att framkomma med ett sådant skrifvelseförslag, då utskottet icke för sin del velat göra det. Hvad angår första delen af reservantens hemställan, eller att den ifrågasatta bestämmelsen skulle gälla blott under nästa år, så tror jag, att detta har en mycket liten betydelse, ty grundlagen säger, att hvarje åtagen bevilning skall gälla till slutet af det år, under hvilket ny bevilning åtages. Följaktligen om bevillningsutskottet under nästa år inkommer med förslag till nya bestämmelser, och dessa af Riksdagen antagas, så blifva de gällande, men om bevillningsutskottet icke föreslår någon ny afgift, så gäller den nuvarande intill slutet af det år, under hvilket ny bevilning åtages. Jag anser därför den första delen af reservantens framställning fullkomligt betydelselös. Detta med afseende på den formella sidan af saken.

Hvad den reella sidan beträffar, så vill jag erinra om att utskottet i sin motivering framhållit, att det ansåg arfvodet för kontrollen väl stort, och att det borde kunna utjemnas, men utskottet ansåg, att det icke var möjligt att nu på något i alla hänseenden praktiskt och lämpligt sätt bestämma, huru dessa arfvoden borde utgå. För närvarande utgå de med 2½ öre per liter, dock med en begränsning till högst 1,200 kronor för hvarje denatureringsställe, men det har visat sig, att denna metod för afgiftens utgörande är synnerligen olämplig. Jag har också hört uppgifvas, att inom kontrollbyrån är under utarbetande ett förslag till regeringen om ändring af detta system. På ställen, der en liten mängd bränvin denatureras, blir denna afgift högst obetydlig, och besväret blir jmförelsevis stort i förhållande till arfvodet, medan deremot på andra ställen, der större mängder denatureras, afgiften kan blifva oskäligt hög. Derfor har det varit fråga om en sådan ändring att arfvodena bestämdes konstant för hvarje distrikt, men då mängden af bränvin som denatureras växlar år för år på olika ställen, så måste man i hvarje särskildt fall noga följa med, huru många denatureringsställen finnes, och i mån derefter ändra arfvodena. Jag kan därför icke finna det lämpligt, att Riksdagen skulle försöka ingripa här för att bestämma arfvodena. Bestämmer man procentuella arfvoden, så uppstår den svårigheten att normera dem så, att de passa så väl för de stora denatureringsställena som för de små, så väl i större städer som på landsbygden. Skulle man åter bestämma fasta arfvoden, så är det en så tung mekanism att låta Riksdagen ändra detta år för år, då det icke är fråga om större summor än här, så att ur saklig synpunkt är det icke mycket vunnet med att Riksdagen själf bestämmer detta arfvode. Emellertid föreligger icke den sakliga frågan nu, utan den formella sidan är för mig tillräckligt skäl att yrka, det kammaren ville fatta samma beslut som Första Kammaren och godkänna utskottets hemställan. Om kammaren gör detta, så har man vunnit allt, ty utskottet har dels bifallit den viktigaste punkten, i det att utskottet bestämt afgiften för denatureringen och dels fäst Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på att Riksdagen förväntar, att kontrolleringsarfvodena nedsättas och göras mera jemna. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Om beloppet af den afgift, som bör för denaturering af bränvin erläggas.

(Forts.)

Herr J. H. G. Fredholm: Den siste talaren framhöll, att man egentligen icke skulle vinna något derigenom, att Riksdagen finge medbestämmanderätt öfver kontrollantsarfvodena och kontrollens anordnande i öfrigt, det vill säga han ansåg, att den fråga, som jag bragt å bane, icke har någon praktisk betydelse. Deremot vill jag göra ett kraftigt inlägg, ty denna fråga om kontrollen vid bränvinsdenatureringen står icke alldeles oberoende och fristående.

*Om beloppet
af den afgift,
som bör för
denaturering
af bränvin
erläggas.*

(Forts.)

Vi hafva nemligen beträffande bränvinshandteringen äfven andra områden, som äro föremål för kontrollerande verksamhet, vi hafva öfverkontrollörer, bränningskontrollörer, kontrollörer öfver bränvinsnederlag och krönerikontrollörer, — en stor massa af folk, som alla arbeta på arfvoden. Den ena personen anställles af en myndighet, den andra af en annan myndighet, hvilka sins emellan alls icke samverka. Kontrollanternas tid tages dertill af deras arbete icke mycket i anspråk. Med ett ord, det är ett område af statsförvaltningen, som kostar staten mycket penningar och som skulle kunna ordnas på ett för bränvinshandteringen mycket gagneligare och klokare sätt. Man skulle till utförfvande af denna kontroll kunna använda personer, hvilkas tid blefve mera tagen i anspråk än hvad fallet är nu, och hvilkas arfvoden det oaktadt icke jemförelsevis behöfdes sättas så oskäligt högt som förhållan. det nu är. Kontrollanterna skulle lika fullt blifva rikligt betalda och derigenom skulle man till dessa befattningar kunna erhålla personer, som med hänsyn till bränvinshandteringen voro tekniskt utbildade. Detta är ett stort praktiskt mål att vinna. Men det målet kan man icke vinna, om icke Riksdagen har någon magt att bestämma kostnaderna för och ordnandet af kontrollen, utan Kongl. Maj:t på grund af Riksdagens bemyndigande skall hafva denna magt sig ensam förbehållen.

Den siste talaren gjorde äfven en invändning mot befogenheten af det yrkande jag framställde. Då jag förra gången hade ordet, framhöll jag dock för kammaren, att hvad jag här framställt är alldeles detsamma som det beslut denna kammare 1890 fattade. Vid 1890 års riksdag förelåg en kongl. proposition med framställning om att 10 § 4 mom. i förordningen angående tillverkning af bränvin skulle i sin sista del erhålla följande förändrade lydelse: »dock att såsom afgift för denatureringen skall utgå det belopp, som af Kongl. Maj:t bestämmes». Bevillningsutskottet hade då likasom nu tillstyrkt den kongl. propositionen i oförändradt skick. När detta bevillningsutskottets betänkande behandlades i denna kammare, uttalades emellertid en önskan om att Riksdagen borde vara medbestämmande icke blott med afseende på denatureringsavgiftens storlek, utan ock beträffande arfvodet för kontrollen, och med anledning deraf framställdes af en talare det yrkandet, att kammaren skulle på det sätt bifalla den kongl. propositionen, att bemyndigandet skulle gälla allenast för nästföljande år, och att kammaren tillika skulle i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om att till nästkommande riksdag erhålla förslag ej blott till denatureringsavgiftens, utan äfven till kontrollarfvodenas storlek.

Då det emellertid nu synes möta några svårigheter att bifalla det af mig gjorda yrkandet med afseende å dess senare punkt, eller den af mig föreslagna skrifvelsen till Kongl. Maj:t, så kunde jag ju taga tillbaka den delen af mitt yrkande och endast

vidhålla den förra delen deraf, mot hvilken icke någon invändning blifvit gjord. Men om jag skall taga tillbaka den senare delen, finner jag icke någon anledning att vidhålla något yrkande med afseende å den förra delen, utan då kan jag lika gerna taga tillbaka allt i hop och i stället yrka bifall till utskottets hemställan.

Om beloppet af den afgift, som bör för denaturering af bränvin erläggas.
(Forts.)

Herr Themptander: Ehuru jag erkänner befogenheten af det formella skäl, som hindrar proposition på bifall till senare delen af min ärade grannes reservation, och ehuru jag väl kan förstå, att han funnit sig manad återtaga hela yrkandet och således jemväl förra delen deraf, då ingen utsigt i närvarande stund förefinnes att vinna någon ändring i utskottets förslag, kan jag för min del icke underlåta att uttala den på min erfarenhet grundade uppfattning, att all den hushållning, som skulle kunna ega rum, verkligen för närvarande icke iakttages med afseende å kontrollkostnaderna på detta område, och att det sätt, hvarpå denna kontroll nu är ordnad, icke på långt när motsvarar hvad man i besparingsväg kunde åstadkomma. Detta beror derpå, att nödigt samband saknas inom lagstiftningen beträffande bränvinstillverkningen och hvad dertill hör. Här kunna finnas å samma plats olika personer förordnade, den ene till tillsyningsman vid ett brännerinederlag, den andre till denatureringskontrollör, och dertill kommer ytterligare ett så kalladt vittne. Dessa personer förordnas af olika myndigheter, och deraf blir en följd, att man på samma plats får tre personer, som sitta bredvid hvarandra, alla med arfvoden, under det att deras bestyr allt för väl kunde fullgöras af åtminstone två personer, om man nu finner nödvändigt, att ett vittne bör vara tillstädes vid denaturering. Det är verkligen icke tillfredsställande att veta, att här uppstår en större kontrollkostnad, än som är påkallad för betryggandet af statens rätt och som helt enkelt utgör en öfverflödig utgift.

Det kan icke falla mig in att nu göra något yrkande, utan jag har blott velat fästa uppmärksamheten på förhållandet.

Herr Hedin: Den tabell, som är bifogad utskottets betänkande, är mycket upplysande och mycket märkvärdig. Kammarrens ledamöter finna deraf, att kontrollarfvodena uppgå till 3, 4 å 5 tusen kronor, och reservanten har påpekat, att medeltalet af ersättning för en förrättning uppgick under år 1893 till 58 kronor och för en af kontrollanterna till icke mindre än 92 kronor. Om man nu med så slösaktiga arfvoden för det allra enklaste och simplaste bland alla göromål jemför sådana förhållanden, som att den minsta kontanta lönen för folkskolelärare är 600 kronor, hvartill kommer bostad, kofoder och vedbrand, som väl icke uppgå till sammanlagdt mer än 300 kronor, detta för åtta månaders tjänstgöring med 30 å 36 timmar i veckan, vidare att en små-

Om beloppet af den afgift som bör för denaturering af bränvin erläggas. skolelärare är för åtta månaders tjenstgöring med 25 à 30 timmar i veckan aflönad med 300 kronor kontant, hvartill kommer ett rum med kök och vedbrand; eller med de små gratifikationer, som nyligen beviljades af Riksdagen åt jernvägsarbetare, som under tiotal af år varit anställda i statens tjenst; eller om vi komma

(Forts.)

i håg, att Kongl. Maj:t vid denna riksdag har föreslagit att bevilja åt 86 biträdande telegrafister blott 700 kronors aflöning, så är det förskräckligt att se, huru Kongl. Maj:t utöfvar sin magt, när han icke behöfver fråga Riksdagen till råds, för att slösaktigt ersätta så enkla förrättningar som dessa. När en person för *en* förrättning, såsom fallet varit med kontrollören på Reymersholm, kan få 92 kronor, och det för en förrättning, som kanske upptagit ett par timmars tid eller något sådant, är det nog af största vikt, att Riksdagen i detta hänseende icke afstår från sina rättmätiga anspråk på att få deltaga i bestämmandet af äfven sådana arfvoden.

Om det nu förhåller sig så, att Riksdagen icke lämpligen kan fastställa för sådana förrättningar specifika arfvoden, så är det dock icke omöjligt, att uttänka vissa grunder för beräklandet af arfvodena, och att dessa grunder kunna af Riksdagen godkännas.

För min del har jag icke någon betänklighet emot att bifalla åtminstone första delen af reservantens förslag, men då han icke sjelf gjort yrkande på detsamma, får jag inskränka mig till att uttala den förhoppningen, att frågan upptages och bringas till bättre lösning vid nästkommande riksdag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad och efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15.

Föredrogs vidare bankoutskottets memorial, n:o 8, i fråga om ändringar i gällande reglemente för riksbanken, äfvensom i aflöningsstaten för samma bank.

Punkten 1.

Lades till handlingarne.

Punkterna 2—9.

Biföllos.

§ 16.

Slutligen föredrogs och bifölls bankoutskottets memorial, n:o 9, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott.

§ 17.

Till bördläggning anmälles:

Statsutskottets memorial

n:o 35, i anledning af Kongl. Maj:ts remiss med öfverlemnande af förteckning öfver de för statsverkets räkning utarrenderade egendomar m. m.; och

n:o 36, i anledning af Kongl. Maj:ts remiss med öfverlemnande af uppgifter rörande värdet af vissa statsverkets tillgångar vid 1892 års slut;

Sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 8, angående skyldighet för embets- och tjenstemän att i vissa fall anlita riksbanken m. m.;

n:o 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i syfte af landtränteriernas indragning; och

n:o 10, angående anvisande af ersättning till sammansatta stats- och bankoutskottets kansli;

Sammansatta stats- och lagutskottets memorial, n:o 11, angående anvisande af ersättning åt utskottets sekreterare;

Bevillningsutskottets memorial:

n:o 28, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i afseende å bevillningsutskottets utlåtande n:o 26 i anledning af återremiss af utskottets betänkande n:o 22 angående villkoren för tillverkning af bränvin; och

n:o 29, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande 6:te punkten af bevillningsutskottets betänkande, n:o 20, angående vissa oafgjorda frågor rörande tullbevillningen;

Lagutskottets utlåtande, n:o 70, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af vissa paragrafer i grufvestadgan den 16 maj 1884;

Första Kammarens protokollsutdrag, n:o 231, innefattande delgifning af kammarens beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 6, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om upphäfvande af kongl. kungörelsen angående vissa åtgärder till förekommande af kolerans utbredning bland rikets invånare den 14 juni 1893;

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 26, med anledning af Första Kammarens beslut i fråga om föreslagen ändring af inträdesfordringarna till allmänna läroverkets lägsta klass; samt

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 27, i anledning af Första Kammarens beslut öfver väckt förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om upphäfvande af cirkuläret den 14 juni 1820 om förbud mot skådespels uppförande å vissa dagar.

Dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för nästa sammanträde.

§ 18.

Anmälades och godkändes Riksdagens kauslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

n:o 8, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken;

n:o 9, angående val af fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret;

n:o 10, angående bankovinsten;

n:o 11, om utredning angående beskaffenheten och omfattningen af åtskilliga öfverklagade olägenheter i afseende å Sveriges och Norges ömsesidiga handels- och sjöfartsförhållanden m. m.;

n:o 12, angående utredning af frågorna om frilagersinstitutionens införande samt om frihamnsanläggningar i Sverige;

n:o 13, angående husbondes eller arbetsgifvares ansvarighet för tjenares eller arbetares personliga utskylder;

n:o 14, i fråga om ändrad lydelse af § 25 i förordningen angående fattigvården den 9 juni 1871;

n:o 15, om ändrad lydelse af 16 § i lagen angående lösdrifvares behandling den 12 juni 1885;

n:o 16, angående ändring i gällande stadganden om tillsättning af organist- och klockarebefattningar;

n:o 17, angående åtgärder till förekommande af skogsförödelse inom Gotlands län; samt

n:o 18, angående ifrågasatt ändring i vissa delar af förordningen om krigsdomstolar och rättegången derstädes den 11 juni 1868.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 11,39 e. m.

In fidem
Hj. Nehrman.